

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXX

ГРУДЕНЬ — 1979 — DECEMBER

Ч. 358

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний — головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Ярослав Харчун, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

Австралія — 7.50 австралійських доларів

Великобританія — 4.50 англ. фунти

Канада і США — 10.00 доларів

Франція — 30 франків

Всі інші країни Європи і Півд. Америки \$6.00

Чеки і грошові перекази випусувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:

Mr. S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junied Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

М. Дальний — З ПРИВОДУ 10-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ П. К. ВОЛИНЯКА	1
Наш Коментар — А СВІТ МОВЧИТЬ...	2
* * * — ЗУСТРІЧ З СЕРАФИМОМ	3
Ліна Костенко — ВІРШ ПРО САМОТУ	3
Клавдія Фольц — БУЗОК	3
Петро Одарченко — ГРИГОРІЙ ЧУПРИНКА	4
Анатоль Галан — ПРОТЕКЦІЯ (оповідання)	8
Василь Гришко — УКРАЇНА ТА НАШІ ВІТЧИЗНЯНІ ЗАВДАННЯ У ПЕРСПЕКТИВІ 80-ИХ РОКІВ	11
Гелій Снегірьов — НАВОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ (продовження)	15
Дмитро Чуб — МАЛОВІДОМЕ ПРО ГР. ГОЛОСКЕВИЧА	20
Олекса Кобець — МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ	22
Петро Росенко — "СВІЧА В СВІЧАДІ" В. СТУСА	26
Іван Старий — ХТО МИ І ЧИЇ МИ ДІТИ	28
М. Дальний — ДЕЩО ПРО ВОСЬМИЙ З'ЇЗД УРДП	30
Юрій Панасенко — ПЕНЗЕЛЬ СЛУХАЄТЬСЯ МИСТЦЯ	31
Л. Терещенко, П. Кравчук, Ю. М. Терлецький, о. Степан Сорока і ін. — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	34

На першій сторінці обкладинки: Фотомонтаж
М. Хорінька.

- Усі права застережені. Передруки і переклади дозволені тільки за згодою Видавництва.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

ВІД РЕДАКТОРА

З ПРИВОДУ 10-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ П. К. ВОЛИНЯКА

29 грудня ц.р. сповниться 10 років з дня смерти засновника "Нових Днів" ред. Петра Кузьмовича Волиняка. І все ще не віриться, що вже так довго нема його посеред нас. Та й добре, що не віриться, бо це дає нам ілюзію, що продовжуємо його діло, — як можемо й як уміємо — лиш тимчасово, поки він вернеться на свій пост.

До тих статей і спогадів про Петра Кузьмовича, що були надруковані в "Нових Днях" (зокрема в числі за січень 1970 року) навряд чи можна щось нове додати. Вважаємо за доцільне однак повторити скорочено його останнє звернення до всіх читачів, бо в ньому багато сказано про людське передчуття, про характер і вдачу сл. п. П. К. Волиняка, врешті про те, як мало змінилось в нашому громадсько-політичному житті.

"Це число вийшло з друку раніш від попереднього" — писав Волиняк.

Що попереднє число деякі читачі (особливо із США) одержали через два тижні по виході, то вина не наша, а пошти. Вона завжди була погана (інколи в Німеччині й Англії одержували швидше, як у деяких містах США), а тепер треба врахувати ще й передріздвяний час.

Роблю все можливе, щоб січнєве число вийшло до нашого Різдва. Важко таки дуже, але скорочую сон...

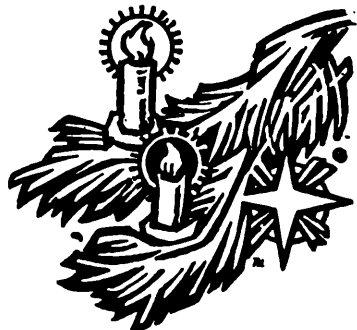
Ви мої роботи не уяляєте. Ви тільки подивіться, скільки я сам пишу. А листи? А громадська робота? А книжки? А читати ж редакторів теж треба, бо інакше він нічого не буде вартий.

Кажу це не тому, що люблю стогнати, а щоб ви не гнівались, що не відписую на листи — написати листа мені найважче, бо він забирає багато часу...

Поскільки праці багато і я не маю часу на сон, то чого доброго можу передчасно "врізати дуба" (хоч найменшого бажання бути дуборізом не маю!). У такому випадкові прошу шановних читачів (і любих та милих читачок теж!) прийти й приїхати на мій похорон. Постараюсь зробити вам усім приємність і "врізати дуба" в добру погоду, щоб ви всі на моєму похороні ані померзли, ані не намокли!

Пригадую також, що цим числом ЗАКІНЧУЄМО 20-ий РІК ІСНУВАННЯ "НОВИХ ДНІВ". Дата, як самі здорові бачите, кругленька! Зраджу таємницю: у Торонті пару місяців тому відбулося засідання комітету, який був створений з нагоди 15-ліття "Нових Днів", щоб відзначити й 20-ліття вже. Очолює той комітет, як і тоді, мій земляк-волиняк (і австріяк!) Микола Валер. Та біда в тому, що він оце вирішив кандидувати на мільйонера і "влип" у такий бизнес, що не може навіть ойкнути, як і я. Що воно буде — не знаю, але пару днів перед цим відомий нам усім маляр і скульптор Петро Магденко телефонував мені: "Як там з ювілеєм? Я вже малюю вас в образі "войовничого бандерівця"! "Та малюйте, малюйте! — відповідаю я. — Десь той малюнок приткну! Бодай на дверях "Гомону України" повісимо його".

Так отож, поскільки ювілейний комітет без голови, то уклінно прошу дорогих читачів (і най-

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І З НОВИМ РОКОМ!

ВІТАЄМО ВСІХ СВОЇХ ЧИТАЧІВ І СПІВРОБІТНИКІВ З ВЕЛИКИМ СВЯТОМ РІЗДВА ХРИСТОВОГО Й БАЖАЄМО ЇМ ВСЬОГО ДОБРОГО В НАСТУПНОМУ РОЦІ.

Дирекція видавничої спілки "Нові дні",

Редакція і Адміністрація

Січнєве число журналу вийде після Свят

прекрасніших і найдорожчих читачок теж!): з нагоди 20-ліття "Нових Днів" торохніть по моїй найкращій у світі лисині якимсь новим передплатником! Просто скажіть отій заблуканій овечці (баранові теж!), що вже хоч на 21-му році існування журналу передплатити його треба. Ануж послухає!

А справді, спробуйте приєднати по одному передплатникові! Але не огинайтесь, а беріться за цю роботу всі! Не вірте наклепникам, що журнал тільки мій — він і ваш теж, бо ви ж його утримуєте!

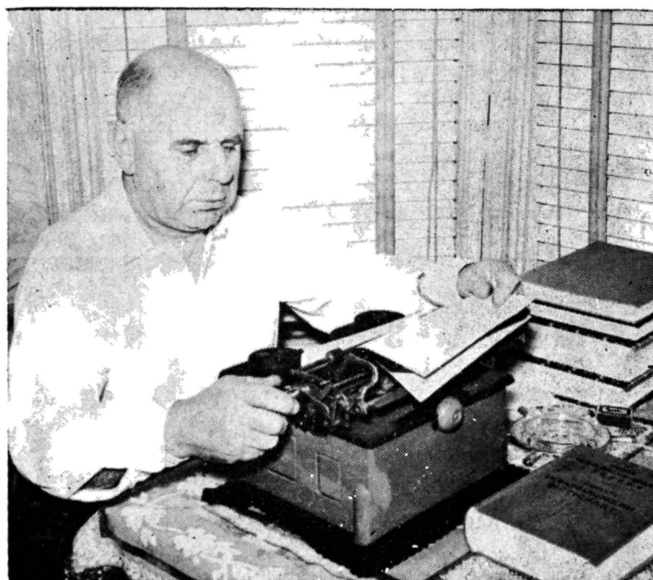
Щиро Ваш (по саму зав'язку і ще трошки по-верх) —

Петро ВОЛИНЯК,

якого хтось любить, хтось не любить, а він собі живе, "Нові Дні" і книжки для Ваших дітей видає і на всіх ворогів наших посвистує".

Після десяти тяжких років не багато можна додати й до цього звернення. З цим числом закінчуємо 30-ий рік існування "Нових Днів", отож, дата також кругленька! З цього приводу один анонімний добродій з Каліфорнії пожертвував сто доларів для конкурсу на найкращий твір, надрукований у "Нових Днях" за останній рік. Меценат видання "Історії Української Культури" п. Василь Духній від себе й від своєї дружини пані Наталії Духній переслав для конкурсу також сто доларів, а наші давні меценати пп. Олександр і Анна Маяровські з Едмонтону прислали 50 доларів. Сподіваюсь, що видавництво й від себе призначить якусь суму, покличе журі й укоротці оголосить умови конкурсу. Не виключене, що при допомозі жертвених читачів, такий конкурс "Нових Днів" стане щорічною подією.

З другого боку, треба ствердити, що за десять років далеко не всі читачі приєднали бодай по одному передплатникові! Нові передплатники поволі приходять, але старші відходять на тій світ, на жаль, скоріше.

П. К. Волиняк, 1968 р.

Голова видавництва п. Микола Валер хоч і не став мільйонером, але й зараз не має часу навіть ойкнути, як і заступники голови, тому ми зовсім не певні чи створиться Комітет для відзначення 30-ліття "Нових днів", чи пройде ця річниця без відзначення. Треба також признатись, що ми навіть не пробували здобути бандерівську фортецю, щоб почепити портрет Петра Кузьмовича на дверях "Гомону України". І даремно вони безконечно стріляють у наш бік па-осліп. Бо скільки вони б не стріляли, а образ Петра Волиняка, скоріше чи пізніше, стоятиме й у них на одному з почесних місць. І це не тільки тому, що покійний Петро Кузьмович Волиняк був співтворцем "Гомону України", але передусім тому, що він був справжнім "войовничим бандерівцем" тоді, коли приналежність до ОУН означала окупантську кулю, а не почесні й теплу та добре оплачувану посаду за тридцять земель від України.

В останніх роках свого життя імпульсивний П. К. Волиняк зробив більше для діалогу між чесними українцями різних переконань, тих, що тут і тих, що "там", ніж ми всі разом. Хай же цих кілька скромних слів пригадає нам, що в видавництві "Нові Дні" ще можна набути його книжку "Поговоримо відверто", бо відвертість і правдомовність це те, що сьогодні найбільш потрібне нам на шляху нашої спільної боротьби за свободу людини і нашої нації. (М. Д.)

НАШ КОМЕНТАР

А СВІТ МОВЧИТЬ . . .

У хвилину, коли пишемо ці рядки, ще не знаємо як закінчиться тегранська драма. Та як би там вона не закінчилася — висновок з неї тільки один: Тегран це, може, останній звих у домовину цивілізації, якою (цивілізацією) людство досі пишалось. Були часті війни в минулому, було постійне топтання людських прав в одній чи другій країні, були (і є) радянські концтабори, нацистські крематорії і атомна бомба над Гірошімою, але незважаючи на всі ці жворобливі прояви, наша тисячолітня цивілізація мала й чимало принципів, яких досі дотримувались всі цивілізовані народи і які відрізняли культурних людей від диких капризних хижаків. Одним з таких усімн респектованих принципів був імунітет чужоземних послів та інших дипломатичних працівників, навіть якщо вони займались деколи якоюсь нелегальною підривною діяльністю.

Напад розагітованої іранської фанатичної товги на американську амбасаду в Теграні і явна підтримка цього варварського вчинку іранським урядом та урядами деяких інших країн — це ж ніж в основу міжнародного права й цивілізації. Той факт, що проти цього нечуваного варварського вчинку за місяць належно не заперестували ні друзі, ні інші цивілізовані народи (крім єгипетського президента Садата), свідчить тільки про те, як низько впала індивідуальна та міжнародна мораль і до якої великої міри підрізано основи всієї цивілізації.

А той факт, що уряд Радянського Союзу — дру-

Духовим примерком жакхливим
Гнітився я, йдучи один.
І з Серафимом шостокрилим
Зустрівся в плинності годин.

Ступили крок, ступили другий,
І наші погляди сплелись.
І я упав. Жалі і туги
До нього з серця потяглись.

На глум, на сором, на огуддя,
Зіпнявши груддя кам'яне,
Я рік йому: "Брехав я людям,
Тож покарай тепер мене.

Убий мене... Мій дух дме далі
Гадючий дух гадючих жал.
На почесі і на медалі
Сумління серця я віддав.

Я сліпо вірив. Але згодом
Я вірі очі одсліпив
І тричі проклятий народом
Тиранство я благословив.

Спали! У серці голо.
Я жив як бубон для ідей,
І чорним не-своїм глаголом
Я спопеляв серця людей".

І я замовк. Кущі лози
Густі вітри повз нас шугали.
І раптом чорні дві сльози
З його очей в мої попали.

Губами віщими, аж млосно,
Він до моїх сумних припав,
І мій язик орденоносний
Згорів, як лист, як віск розтав.

Цей вірш прийшов з України. Прізвища орденоносного поета не знаємо, а якщо б і знали, то з відомих причин розкрити його не могли б. Ред.

А СВІТ МОВЧИТЬ...

гої великопотуги в світі — посмів робити з цієї трагедії малу й короткозору "політику", загрозивши, що на випадок американської інтервенції в Ірані СРСР введе свої війська туди, свідчить ще раз тільки про те, що до звелічників моралі й "гуманізму" Маркса-Леніна-Сталіна-Гітлера не можна мати ніякого довір'я, бо це ж вони плекають сучасних іді амінів і аятол.

Якщо "цар-царів", цебто екзильний іранський шах, і зачинив у злочинах, які йому приписують, включно з загарбанням МІЛЬЯРДІВ доларів народного добра, то для покарання цих злочинів існує чимало цивілізованих метод, а не обраний аятолою шлях, який веде людство назад у міжнародні джунглі, де нічого не можна бачити, ні передбачити.

М. ОПІЛЬСЬКИЙ

ВІРШ ПРО САМОТУ

Готичні смереки над банями буків...
Гаркаві громи над країною крон...
Ночей чорнокнижжя читаю по буквах,
І сплю, прочитавши зорю Оріон.
А вранці повстану обуренням серця,
Веселим азартом очей і ума.
На вікнах розсиплється сонячне скерцо,
І рух засміється над скрипом гальма.
Обридли відьомські шабаші фікцій,
і ця конфіскація душ під гармонь.
І хочеться часом в двадцятому віці
Забитись в печеру і няньчить вогонь.
Простіть мене, друзі, за радісну втечу
в готичні смереки в мандруючий дим.
Це вибух свободи, це віршів предтеча —
Побути зі світом один-на-один.
Над виском хихлатим в нейлоновій ворсі
над кумканням всіх ропухатих дрібниць.
Готика самотності, готика суворості,
Рубінові розсипища сукиць...
Отож я стою під замисленим небом,
на чорних вітрах світогих веремій.
І в сутичці вічний святого з ганебним
світлішає розум зацькований мій.
Душа зацінована шквалом симфонії —
один зайвий рух або слово, — обвал.
Будую мовчання, як зал філармонії
Колонний, безсонний смерековий зал.

Клавдія ФОЛЬЦ

Б У З О К

У моєму дворі дерева є, кущі; є і квіти,
Екзотичні, й звичайні, й з далеких заморських країв.
Та мені найдорожчий з усього рослинного світу
Кущик бузу, що вранці сьогодні розцвів.

Він для мене — моя ніжна муза.
Прохолодний завжди. Глянеш — серце, мов
рана, пече.
Доторкнувшись я лицем до пахучої китиці бузу,
А в примружених віях дитинство та юність тече.

Сідней, Австралія

СВЯТОСЛАВ КАРАВАНСЬКИЙ І ЙОГО ДРУЖИНА НА ЗАХОДІ

Святослав Караванський (59 років) довголітній політичний в'язень в СРСР і член Українського правозахисного руху та його дружина Ніна (53), також недавній в'язень і відомий мікробіолог, зіїхали в кінці листопада з України до Відня. Їхнє звільнення треба завдячувати перш за все гастирливим домаганням Міжнародної Амнестії та культурних і наукових західних установ.

Щиро вітаємо Караванських і бажаємо їм усяких успіхів у їх новому житті на волі.

ГРИГОРІЙ ЧУПРИНКА

(До 100-ліття з дня народження)

Місце Григорія Чупринки в українській літературі, — як каже Богдан Лепкий, — "накрите червоною китаємкою, заслугою козацькою; його бандура, сторожена ворожими кулями, залишиться дорогою пам'яткою по передчасно загиблomu співцеві". Видатний поет і діяльний учасник української визвольної війни, Г. Чупринка загинув на бойовому посту славною смертю героя і борця за волю України. — Редакція

**

*"Нам воля явлена змаганням
І покоління і віків;
Гордіться ж духом і стражданням
Старих борців-працівників".*

Гр. Чупринка

I

Григорій Оврамович Чупринка народився 27 листопада (н. ст.) 1879 року в містечку Гоголеві Остерського повіту на Чернігівщині в сім'ї селянина-козака. Початкву школу малий Грицько скінчив із відзначенням. Помітивши великі здібності свого сина, батько віддав його вчитися до Київської гімназії. У гімназії Чупринка також добре вчився, але середньої школи він не закінчив. Через конфлікт з директором його звільнили з Київської гімназії, а пізніше й з Лубенської. Він повернувся до своїх батьків, проте хліборобом не став. Він із захопленням читав твори російських письменників і під впливом цієї лектури і сам почав писати поезії російською мовою. Революцію 1905 року Чупринка привітав із усім запалом своєї буйної бунтівливої вдачі. Він брав діяльну участь у мітингах, у вуличних демонстраціях, розгорнув велику організаційну й агітаційну діяльність, став одним із керівників революційного руху на Остерщині. За цю діяльність Чупринка був заарештований і ув'язнений у Лук'янівській тюрмі у Києві. В'язниця стала для нього школою українознавства. Познайомившись тут із видатними українськими діячами-революціонерами і перейнявшись їхніми ідеями, Чупринка переродився і став писати свої твори рідною українською мовою.

За судовим вироком Чупринці заборонили жити на Чернігівщині. З цього часу він постійно перебував у Києві, тільки іноді таємно відвідуючи рідні місця та підтримуючи давні зв'язки з селянською революційною організацією. 1909-го року під час такого нелегального перебування в рідному селі поліція заарештувала Чупринку і кілька місяців йому злову довелося відсидіти у в'язниці. У Києві Чупринка заприятелював з

українським письменником і видавцем О. Коваленком. У О. Коваленка часто збиралися молсді українські поети. Вони обговорювали нові течії в письменстві та намагалися ці нові течії впровадити і в українську літературу. Чупринка захоплюється творами Бодлера, Верлена та Едгара По і в своїх поезіях наслідує цих письменників і звучність вірша.

1909 року у Києві почав виходити журнал "Українська Хата". Цей журнал згуртував навколо себе молодих письменників, які устами свого талановитого критика М. Євшана проголосили гасло "чистого мистецтва". Як свідчить проф. В. Дорошенко, "Чупринка" не зносив жадного примусу, не любив ходити в шлеї, не терпів фальшу і облуди... Вірний своїй вдачі, що не терпіла утертих шляхів та не зносила громадської дисципліни, жин він справжнім бурлакою". (Володимир Дорошенко. "Грицько Чупринка". В кн. *Гр. Чупринка: Твори*. Перше посмертне видання за ред. П. Богацького. Прага, 1926, стор. XIII). Цікаві спогади про Г. Чупринку, зокрема про його життя в рр. 1907-1914, залишив Ю. Сірий (Ю. Тищенко) у статті "З моїх зустрічей. Г. Чупринка". (Див. "Літературно-Науковий Збірник", ч. 2. Ганновер, 1947, стор. 84-86).

Від 1910 р. до першої світової війни — Г. Чупринка видав шість збірок своїх поезій: "Огнецвіт", "Метеор", "Ураган" (1910); "Білий Гарт" (1911); "Сон-Трава", "Контрасти" (1912) і поему "Лицар-Сам" (1913). В останні два роки перед війною Чупринка мало писав. Причиною занепаду творчості поета були загальні умови політичної реакції, сварки поміж українцями, брак яскравих вражень. Війна примусила Чупринку знову активізуватись. Він влаштувався на роботу конторщика в "оборонному" підприємстві, на чолі якого стояв М. Шаповал, друкуючи свої поезії в ж. "Основа" (1915), в альман. "Степ" (1916) та в тижневику "Промінь" (1917).

Революція 1917 року цілком переродила Г. Чупринку: мужні, бадьорі, повні революційного азарту поезії Чупринки друкувалися в тодішніх газетах і журналах: "Нова Рада", "Народня Воля", "Шлях", "Літературно-Науковий Вісник" та ін. Г. Чупринка не належав ні до якої партії, але найбільшу прихильність виявляв до партії соціалістів-самостійників. 1917 року Чупринка вступив до українського війська як козак Першого українського полку ім. Богдана Хмельницького, брав участь у Всеукраїнському Військовому З'їзді і разом із своїм полком вирушив на фронт. У війську він відзначався надзвичайною дисциплінованістю, пильністю до своїх обов'язків, користувався пошаною і мав великий вплив на козаків.

За часів німецької окупації 1918 року, а потім денікінщини та більшовицької навали Чупринка гаряче закликав і в своїх промовах і в поетичних творах до збройної боротьби проти німецьких і московських окупантів

Літом 1919 року з доручення Повстанського Комітету Г. Чупринка організовує повстання селян проти більшовицької влади. Ім'я Чупринки було дуже популярне серед селян Чернігівщини, його звали отаманом і йшли до нього. Два тижні йшла нерівна боротьба між повстанцями і трьома більшовицькими полками. Чупринка примушений був припинити повстання. Рятуючи життя повстанців, Чупринка дав наказ повстанцям непомітно розсіятись і таким чином вийти з оточення, а сам повернувся до Києва, щоб рятувати матір і сестру, які були заарештовані як заручниці. Коли Чупринка з'явився в ЧК, матір і сестру звільнили, а Чупринку посадили у в'язницю. Чупринці загрожував розстріл. Але завдяки енергійним заходам громадянства і зокрема боротьбістів Чупринка був урятований від смертної кари. Більшовики вивезли його до концтабору під Москвою. Через деякий час Чупринка опинився на волі, повернувся до Києва і зв'язався з Центральним Повстанським Комітетом для готування загального повстання проти більшовиків у зв'язку з наступом Тютюнника. Але через зраду організація була викрита. 39 членів Повстанського Комітету засуджено до розстрілу; серед них був і Григорій Чупринка.

28 серпня 1921 року видатний український поет і відважний борець за самостійну Українську Народну Республіку козак Григорій Оврамович Чупринка закінчив життєвий і творчий шлях, полягши славною смертю лицаря-героя.

II.

Поетична творчість Г. Чупринки відзначається своїм новаторством. Шукаючи нових шляхів у поезії, не задовольняється "громадянським" напрямком в українській літературі, Г. Чупринка проголошує гасло вільного мистецтва, естетизм, духовну незалежність. Основне завдання поета, на думку Чупринки, — це відтворення "чистої краси". Цю "чисту красу" він бачить передусім у природі.

В поезії "До своїх" він проголошує бунт "гнобителям краси":

...Я славлю небо, славлю вроду
І пал душевних поривань.

Краса зостанеться красою,
Хоч і в занепаді вона.
Я окроплю її сльозою,
Я вирву цвіт її з багна.

Коли ж нема нового ґрунту
І животворчої роси,
Я кину лозунг — бунт для бунту —
Своїм гнобителям краси.

Поет, на думку Чупринки, не повинен бути слугою і виконавцем чийхсь ідей, — він сам то-

винен бути творцем і носієм високих ідей, пророком і борцем за правду:

О ні, поет — не гладіатор,
Що бавить натовп цирковий!
Поет — пророк, поет — новатор
І вічний мучень життєвий.

Огністим цвітом він цвіте
І в світових сліпих блуканнях
До правди впевнений іде.

Чупринка шукає нових мотивів, нових мистецьких форм. Це прагнення творчої незалежності, новаторства визначило й формальні шукання Чупринки. Свою творчу бунтівливість він переносить і в мистецьку форму, головню в звукову сферу поезії.

Чупринка кохається в звуках мови, в дзвінках алітераціях, асонансах, в звуковій інструментовці:

Без упину, без утоми
В бурі, в гromі,
В льодоломі
З-під зимової кори
Міцно вирвався Дніпр старий!
Крига кригу
Серед бігу

Ламле, кришить в купи снігу.
В гори льоду!... Дніпр реве, —
То він бореться й живе.

Царство сонне
Тоне, тоне, —
Бо прийшла весна...
Хто ж могутній заборонить
Встати й нам від сна?

("Льодолом")

Музикою свого вірша поет намагається передати рух, звуки і ритміку природи. Чудовим зразком музичності вірша Чупринки є поезія "Під снігом":

Віє метелиця,
Крутиться, мелеться,
Котиться полем у млі;
Килимом-хутрою падає, стелється
Сніг по замерзлій землі...

Квіти торішні
Зернятка ніжні
Сипали там восени...
Тож їх заховують килими сніжні,
Щоб не померзли вони.

Гамір бурі і шаленого урагану поет віддає відповідними звуками, алітераціями на "р" і відповідною ритмікою:

В хмарі, в мареві, в диму
Чорну бучу підійму.
Грюкну в полі,
В чистім полі,
На роздоллі...

...Піднімуся вгору, вгору
Буревієм, буроломом,
З блиском, з громом
Все скручу!...

Красу й ніжність літнього неба з легкими хмаринками поет майстерно малює, вживаючи алітерацій (лн), асонансів (ми):

Линуть,
Плинуть,
Хмарки літні,
Хмарки радісні, блакитні,
Розпливаються в повітрі,
Наче фарби на палітрі,
Сяйвом-золотом оточені,
Линуть,
Плинуть,
Поки згинуть
Позолочені.

В багатстві звуків — сила Чупринки. Можна сказати, що він і сам зачарований і інших може чарувати отією різноманітністю тонів, музикою ритму і рим, яку посідає його ліра, — і в них він милується, ними перебирає не як досвідчений співець, а просто з стихійною елементарною силою" (С. Єфремов. *Історія укр. письменства*. Т. 2, стор. 308).

Характеристична риса поезії Г. Чупринки є щирість і правдивість його творів. В них Чупринка висловлює свої почуття, настрої й переживання. Г. Чупринка, за словами М. Євшана, "правду вносить до своєї поезії... Кожне слово його — живе, б'є могучим пульсом, стає чимсь вповні конкретним. Він не потребує освітлювати своїх картин бенгальськими вогнями ані прикрашувати їх легендарним блиском"... (ЛНВ, 1911, VI, стор. 455).

III.

Тематика поезії Г. Чупринки досить різноманітна, але найголовніші мотиви її — це мотиви природи, особисті настрої, тема призначення поета та громадські мотиви.

Поет найбільше любить природу, в ній вбачає найвище джерело краси.

Різні явища природи: бур'ю, сніг, дощ, хуртовину, криголам, красу літнього ранку і вечора, красу весняної природи, смуток осені, улюблені квіти — троянду, жоржини, васильки, — таємничість зоряного неба, красу літніх хмаринок — все це майстерно і з великою любов'ю та захопленням малює Чупринка в численних своїх поезіях.

Особиста лірика Чупринки відбиває переважно сумні настрої поета. Мотиви туги, смутку, розчарування, безнадії, душевних страждань звучать у багатьох поезіях Чупринки:

Замість сили, замість віри
В грудях тільки сум лежить.

Занепадницькі настрої в поезії Чупринки були викликані загальною політичною реакцією після поразки революції 1905 року, а також і тяжкими умовами його особистого життя.

Твердження М. Євшана, що Чупринка "празду вносить до своєї поезії", можна найбільше застосувати до особистої лірики поета. Одна з най-

кращих поезій Г. Чупринки — це "Перемога" — поезія "великої сили й краси і незрівняної широти" (С. Єфремов):

Я не гнусь, мов раб, під гнітом,
Доле, мачухо лиха,
Знай, — з тобою, з цілим світом,
Я поб'юсь з лицем одкритим
Проти злоти і гріха.

Смерті в очі я загляну,
Жах могильний я стерплю,
Все одно я маю рану
Нестерпчу, нездоланну,
Рану смертного жалю.

Поезії на теми кохання також виявляють смуток і тугу за втраченим щастям. В серці поета, в його "душі-пустці".

Любов залишила листя змертвіле, зотліле.

Громадські мотиви в поезії Чупринки займають поважне місце, незважаючи на те, що Чупринка був "лицар чистої краси", прихильник вільного мистецтва. Поет в уязвленні Чупринки — це не егоїст, що дбає тільки про свої особисті інтереси. Виступаючи проти утертих штампів, проти образної одноманітності старої "громадянської" поезії, Чупринка ніколи не забував, що він поет поневоленої нації. В ранніх своїх поезіях і в останніх своїх поетичних творах Чупринка живо відгукувався на явища громадського і політичного життя свого часу. Ще в ранній період своєї творчості Чупринка дав яскравий образ Рідного Краю, поневоленого царською Росією. Чупринка вбачає на Україні не самі лише сумні картини" (як Б. Грінченко), він бачить різкі контрасти в тогочасній українській дійсності, в зростаючому прагненні волі поет бачить неминучість перемоги українського народу над всрогами:

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний!
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний.

Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій живу,
Бо вірю я — не тільки в мріях —
Ти будеш вільним наяву!...

Твої сини на всі дороги
Старцями вбогими пішли,
Давно чумацькі круторогі
Вони попродали воли.

Давно степи твої широкі
Вони задарма оддали,
Гаї ж розкішні і високі
Другії власники звели.

Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини.
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже розпеклись;

О Краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний!
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

У цій поезії Чупринка досяг великої художньої виразності. Під враженням бурхливого розливу Дніпра (1909 року) Чупринка написав один із кращих своїх віршів. Картина бурхливої поводи викликає образ народного повстання, визвольної революції. Закликом до боротьби, до дії звучать строфи цієї поезії:

Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на простір,
Де свавільний вітер вільний
Гонить хвилі вздовж і вшир.

...Виллем в море наше горе,
Нашу млявість, нашу лень.
Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на глибіню.

Ми полинемо соколиним
Вільним льотом з берегів,
Роздратуєм, загартуєм
Нашу міць для ворогів.

Поет бачить постійний зріст сил свого народу і висловлює з приводу цього свою радість:

Тільки ж маю,
Рідний Краю,
Я розвагу ту в собі,
Що в нещасті і в нарузі,
Що в розпуці, в горі, в тузі
Ти журливо не ридася
А міцнієш і складаєш
Гімни чистій боротьбі!

В передреволюційні роки 1915-1916 Чупринка, відчувачи прихід нових величних подій, передбачаючи недалекий час національного відродження українського народу, закликає земляків готуватися до майбутніх великих днів:

Душу, розум, світлу віру,
Буйну силу вдачу щиро
На великий шлях неси.

Революцію 1917 року Чупринка зустрічає з надзвичайною радістю і оспівує нові "вільні хвилі" національного відродження і новий вільний шлях національно-державного будівництва.

Ми знов ідем! А перед нами
Прослався довгий вільний шлях.

Звільнену Україну поет змальовує в образі "великого храму". Радісний гімн відродженій Україні співає поет:

Слава Вкраїні,
Любий Отчині,
Слава довіку однині!
Єдність і згода,
Право й свобода
Доля найкраща народу!

Гніту владыки
Край наш великий
Знати не буде вовіки.

Люд роботящий,
Всюди трудищий
Знатиме роки найкращі.

Працю і зброю
Ми за собою
Маєм, щоб стати до бою!

Єдність і згода,
Право й свобода —
Доля найкраща народу!

Цей вірш-гімн, покладений на музику, став улюбленою піснею, яку в роки Визвольної Революції всюди співали в селах і містах України.

Поет звертається до всіх українців з гарячим закликом згуртуватися, об'єднатися для оборони своєї волі. Боротьба із зовнішнім ворогом, що намагається силою знищити молоду українську державу, вимагає об'єднання всіх українських сил. Внутрішні сварки між окремими партіями і політичними групами знесилюють народ. І поет ще раз гаряче закликає українців до єдності і згоди:

Нам треба сили й певні межі,
Щоб міцно ворога зігнуть,
А в хмарах власної пожежі
Лиш смерти можна досягнути.

В останньому передсмертному вірші-молитві "Світе тихий!" Чупринка звертається до Бога з гарячою молитвою, щоб Бог не карав український народ темрявою, щоб послав сонце щастя і тихий світ братерської любові:

...Тихий світ святої слави
І братерської любови
І тепла
Роздмухне огні яскраві
В час борні, заліза й крові
В царстві зла.

Проти цього "царства зла" і поневолення Чупринка — "лицар чистої краси" виступив із зброєю в руках. У боротьбі за світлі ідеали людського і світлого майбутнього свого рідного народу він віддав своє життя.

Своєю героїчною смертю за волю і незалежність України Григорій Чупринка ствердив правду і щирість своєї поезії. Слово у Чупринки не розійшлося з ділом! Коли він писав про завдання і обов'язки поета, який жертвує своїм життям в ім'я здійснення своїх світлих ідеалів, в ім'я святої боротьби за волю Рідного Краю і рідного народу, — то це не були порожні фрази. Це була щира правда! Пишучи про поета — "пророка і новатора", Чупринка писав про себе і про свою майбутню долю:

Як гнів і жаль його охопить,
Він дух свій виявить в бою
І КРОВ'Ю ВЛАСНОЮ ОКРОПИТЬ
ЖАГУЧУ ПРОПОВІДЬ СВОЮ!

ПРОТЕКЦІЯ

Секретар партосередку залишив на дверях записку: "Я поїхав до Гапєву". Ніна фуркнула у хусточку, подумала, що їй, власне, поспішати нема куди й вирішила зачекати. Вона сіла в коридорі на стілець, якраз навпроти тієї записки, але старалась не дивитись на неї, щоб уголос не сміятись.

По коридору туди й сюди вешталися співробітники, здебільшого незнайомі, хоч Ніна не так давно, рік тому, тут працювала. "Текучість" кадрів була однією з причин неспокою влади. Уже кілька разів стояло питання про закріплення людей за місцем праці, але зривалося. Все ж таки, незручно було на "надцятomu" році революції відверто прищиплювати людину, як метелика булавкою, позбавляючи її волі руху. Дехто, правда, казав: Нема чого панькатись, без крутих заходів не обійдешся, на самій свідомості не поїдеш. Та покищо відволікали, покладаючись на "якось буде". А метелики пурхали. Метелики не могли не пурхати, шукаючи більшої вигоди, більш ситного шматочка в напівголодному житті радянської людинності, якій багато обіцяли, але мало давали.

Друкарку Ніну переманила установа, що мала своє допоміжне господарство, де час від часу можна було дістати, розуміється, за готівку, але по-собі-вартості два-три пуди картоплі, кілограм сала, або навіть кілограм меду. А це ж значна підтримка в побуті, що на дві третини складається з нищпорення за тими, чи іншими матеріальними благами.

До знайомого раніше секретаря партосередку, товариша Спиридонова, Ніну привело те, що Спиридонов, за основною своєю посадою, був начальником автотранспортного відділу, а десь "давали" вугіль для опалення і треба було негайно його забрати й перевезти на квартиру.

Приблизно за годину в коридорі з'явилась похнюлена постать секретаря партосередку. Квадратове обличчя розпливлося в посмішці, що виказала брак двох передніх зубів, рука зробила запрошувальний жест:

— Заходь, Ніно. Довго чекала?

— Ні, не дуже. А ви мені вкрай потрібні...

— Я всім потрібний, просто зідхнути не маю часу. А що в тебе?

— Прокопію Савелійовичу, ви можете догадатись...

— Уже догадався. Треба перевезти якийсь вантаж.

— Так, вугіль. Не відмовите?

— Не відмовлю, але... ми вам, а ви нам...

— Себто?

— Бачиш, Ніно, ваше допоміжне господарство іноді продає поросят. Розуміється, не всім, хто бажає, а по протекції. Зроби мені протекцію, а я тобі гарантую вантажну автомашину в будьякий час дня і ночі.

— Але як же я зроблю, Прокопій Савелійович? Мій голос для протекції надто слабкий.

— А ти попроси для... свого двоюрідного батька...

Спиридонов міг іноді незграбно жартувати.

— Наді мною просто посміються.

— Ніно, для чого ти прибідиюєшся? Від такої гарної дівчини будьяке прохання не здасться смішним. Чи ти хочеш узяти порося для себе?

— Для себе? Куди? На другий поверх?

— Ну, ось, значить, особистий мотив відпадає, і ти, Ніночко, все ж таки зісвтай мені поросятко, воно мені потрібне до зарізу при моїй великій родині.

— Добре, я спробую.

**

Директор господарчої установи, де працювала Ніна, був ще не старою людиною, років тридцяти п'яти, не більше. Вдягався він на кавказький лад, полюбляв носити чорну, з високим коміром сорочку й пасок, оздоблений срібними брязкальцями. Невідомо було, чи мав він родину. Можливо, що мав десь на провінції, а в місті жив сам, займаючи три кімнати й кухню в тому ж будинку, де містилась установа. "Вредним" його назвати було не можна, він ніколи не підкреслював свого начальницького становища, не приховував своїх слабощів до кращої частини людського роду, по-дружньому жартував із співробітниками. Ніна постукала в двері його кабінету без особливого хвилювання.

— Микито Івановичу, я до вас в особистій справі...

Директор охопив ласкавим поглядом елегантну постать своєї співробітниці, з насолодою затримався на дівочих високих грудях і сказав:

— Якщо в особистій, сідайте. Службові справи в мене вирішуються навісстоячки, на швидку руч.

Микито Івановичу, один мій знайомий хоче придбати порося з нашого допоміжного господарства. Можливо це, чи ні?

А дозвольте знати, якщо це не таємниця, хто він, ваш підопічний?

Ніна сказала.

— Ага, Протопопій Савонаролович? Знаю. Глуп, як пуп, вибачте за таку характеристику. А чому він не хоче купити порося на базарі?

— Дорого!

— А хіба він бідний? Усім відомо, скільки перепедає йому того "калиму" від приватних автоперевозів. Ну, та добре, оскільки ви просите, не відмовлю.

— Дякую, Микито Івановичу!

Ніна хотіла вийти, але директор її затримав.

— У неділю, якщо не суперечите, поїдемо ра-

зом у допоміжне господарство, ви виберете для вашого Протопопія поросля, а я розпоряджусь, щоб його вручили за призначенням, коли Савонаролович прибуде сам, чи будького пришле. То я заїду по вас точно о дев'ятій годині.

Ніні запрошення не дуже сподобалось, але... відмовити начальникові не випадало. Що ж негарного в цій поїздки?

Микита Іванович керував авто сам. За півгодини вони вже були в допоміжному господарстві, Ніна вибрала гарненького, з рожевим "п'ятчком" майбутнього кабана, директор написав записку: видати ось такій особі й запропонував:

— А тепер проїдемося без справи... Знаєте колишній монастирський ліс? Краса неймовірна! Пошукаємо там грибів. Добре?

Ніна знову не знайшла в цій пропозиції чогось поганого, тим більше, що їй так рідко трапляється бувати на лоні природи, дихати свіжим повітрям.

Вони залишили авто серед просіки й пішли в глибину лісу. Стояв благословенний липень. Сонце спускало з неба гірлянди променів, золотило траву, старі, вкриті мохом, пні, а під ними, наче намальовані, великі й малі боровики.

— Ах, не взяла я з собою кошика! — пошкодувала Ніна.

— Нічого, — заспокоїв Микита Іванович, — у мене ось є великий пластиковий мішок, влізе стільки ж, як і в кошик. Але що ми будемо робити з грибами?

— Я їх замариную! — сказала Ніна.

— Замаринуєте? Чудово! І мене почастиєте?

— Ну, розуміється, Микито Івановичу, що за питання!

З повним мішком грибів вони повернулися до залишеного авта, поклали туди свою здобич, а потім директор запропонував:

— Давайте перекусимо, Ніно. Я людина запаслива, передбачав довгу прогулянку й дещо з собою захопив. Не суперечите?

Чому ж було суперечити? Ніні дуже хотілося їсти, оскільки сонце перейшло за полудень, а зранішній чай з бутербродом уже, як кажуть, "випарився". Вони трохи відійшли від безлюдної просіки, вибрали місце серед мальовничих кущів, розстелили похідну скатірку.

— Я п'ю горілку, Ніно, а вам, як дівчині, паєє вино. Воно зовсім слабеньке, не бійтесь!

Слабеньке, чи не слабеньке, але вже після першої скляночки Ніна відчула легке запаморочення голови. Її охопили безпричинні веселощі, щезла ніяковість, що неминуче існує між начальником і підлеглим.

— Микито Івановичу, а де ваша родина? — спитала Ніна. Чому я ніколи її не бачила?

— Родина? Хто вам сказав, що в мене родина?

— Ну, як же? Адже вам уже років... тридцять із гаком?

— Це правда, що з гаком, але ж, уявіть собі, родини в мене нема, ще не встиг завести.

— Ви жартуєте!

— Аніскільки!

Ніні стало ще веселіше. Розуміється, цьому сприяла друга скляночка вина, а крім того, цей чудовий лісовий запах, щебетання птахів, добра закуска, солодощі... І зовсім природно вийшло, коли дотепний директор обіймав Ніну і приник своїми устами до усмішливих дівочих уст, що пахли свіжістю й вином.

— Ніночко, — шепотів директор, — ти мене трохи любиш?

— Не знаю, Нік, мені добре...

— А в тебе нема кавалера?

— Якого кавалера? Мені двадцять два роки, ще, як ти казав, не встигла придбати.

Час летів, як стріла. Непомітно почав спускатись на землю присмерк. Ніна задрімала, а коли розплющила очі, побачила, що директор стоїть на ногах і щось обмірковує.

— Микито Івановичу, — спохватилась Ніна, — вже пізно, поїдемо додому!

Іхали мовчки. У Ніни почала пробуджуватись свідомість зробленого. Ось тобі й протекція, і поросля... Дорогою ціною заплачено за нього, щоб тобі здохнути, проклятому! А що ж буде далі? Чому мовчить цей... тридцяти з гаком?

Вони сухо попрощалися біля квартири Ніни, і дівчина лишилась сама з мішком грибів.

"Треба їх варити, — втомлено подумала Ніна.

— Ні, хай завтра, адже в мене не лишилося й краплі оцету".

Наступний день був робітний. Ніна відстукувала на машинці численні розпорядження й потайки чекала, що директор зазирне в її кімнату, щось скаже... Ні, не зазирнув аж до кінця праці.

"Наситився, — майнула в Ніни зловня думка, — а тепер носа відвертасш?"

Минув тиждень. Директор виїхав у від'їждження. Його заступник — старий, замкнений в собі урядовець, що тримався на віддалі від співробітників, і його називали "порожнє місце". Сире, одноманітне життя, жодної світлої перспективи, а на додаток Ніна почувала себе недобре...

Що ж робити? Де шукати цього паскудного Дон-Жуана? Пройшла чутка, що директор не повернеться, бо його перевезли в іншу область.

У Ніни була подружка в центральній поліклініці, і вона кинулась туди...

— Катрусю, зроби мені протекцію...

— Протекцію? Ти що, помилилась?

— Дуже помилилась, а його вода змила.

— Але ж, Ніно, ти знаєш, тиждень тому опубліковано декрет про заборону абортів. Моя протекція не допоможе.

— Що ж мені робити, Катрусю? Його розшукати тяжко, і він не з тих, які співчують жіночій біді. А мої матеріальні засоби дорівнюють зе-

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

рові цілих і стільком же десятих. Хіба я можу дозволити собі, щоб воно з'явилося на світ?

— Ну, добре, я поговорю з одним молодим лікарем, він фахівець у цій галузі. Але в шпитальних умовах операції робити не можна, доведеться у тебе вдома.

Лікар, справді, був молодий і принагідний, тільки очі в нього наче кололи голками. Проте, яке діло Ніні до чужих очей?

Вона зустріла його, як низволителя, не знала, куди посадити, дивилась в обличчя, як віддана собачка, знаючи, що це милосердя, а на додаток відпадає матеріальне питання. Але все ж таки спитала:

— Докторе, чим я вам віддячу?

Він подивився на елегантну постать, яка ще не встигла погрубшати, поклав руку на тепле округле плече й відповів:

— Грошей я не потребую. Про ваше становище знаю від Каті. Але якщо ви будете до мене ласкаві, кращої подяки я б не хотів. А вам однаково нема чого втрачати...

— ?!

— Не розумієте?

У Ніни раптом поповзла від носа до вух рожева барва, вона хотіла тупнути ногою й показати лікарєві на двері, але стрималась. Адже він прийшов по протекції, ніхто б їй не поміг. І Ніна покійрно схилила голову.

Минуло три роки. Про директора, Микиту Івановича, була чутка, що він з області потрапив у центр і керує якимсь трестом. Та в Ніни виробилась повна байдужість до всіх директорів, лікарів і секретарів паргосередків. Вона, як вогню, боїться всякої протекції, не звертається за допомогою навіть до Спиридснова, воліє наймати вантажні автомашини, а не випрошувати їх. Ніна знає твердо: нічого в Советському Союзі задарма не робиться. Як казав Спиридонов: ми вам, а ви нам. Значить, краще нічого не просити, нікому не кланятись, навіть добрим друзям. Правда, був у житті Ніни ще один випадок, коли вона повірила людині на слово, готюла була поступитися своїм переконанням. За нею упадав студент — технолог, пропонував руку, серце й майбутній заробіток... Звали його Владлен.

— Ніночко, — казав він, — ми з тобою однілітки, і це добре. Разом будемо молодими і разом старими, нікому не образливо. Запишемось?

Уже був призначений день загсівського оформлення, приготовано скромне прийняття гостей з нагоди шлюбу, запрошені приятелі нареченої й нареченого. І раптом Ніна отримала листа від незнайомої жінки, де цілком недвозначно було сказано:

"Невідома мені Ніно!"

Хочу вас попередити. Не вірте цьому ошуканцеві Владленові. Він покинув мене з двома дітьми й поїхав учитись. А з студента що візьмеш? Я тяжко працюю, виховую дітей і не маю наймен-

шої надії, що батько колись буде нам помагати. До вас він підлещується тому, що мешкає в незручному гуртожитку, а у вас в центрі міста окрема квартира. Ми офоційно розведені, і він має право записатися знову. Але коли він досягне свого, себто, стане господарем вашої квартири, запевняю вас, постарается вас вижити звідти й заволодити нею цілком. Не піддавайтесь його намовам, бо пошкодуєте. Я мешкаю недалеко, за двадцять кілометрів від вашого міста. Якщо маєте охоту, приїдьте, і я розповім вам значно більше про моє гірке життя. Моя адреса.... Тоня."

Ніна поїхала, поговорила, переконалась у справедливості написаного й сказала собі: ось єдина протекція, що не мала на меті якихось особистих вигід і допомогла мені уникнути помилки й каяття за неї.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

ТВОРИ ВАСИЛЯ ГРИШКА:

- "ЖИВИЙ БАГРЯНИЙ"** (доповідь прочитана в Нью-Йорку та Чикаго) ст. 30. \$0.50
- "ПРАВДА ГОВОРИТЬ САМА ЗА СЕБЕ"** — відповідь советським фальшивникам 1.00
- "ДВІ РОСІЙСЬКІ АКЦІЇ — ОДНА УКРАЇНСЬКА ВІДСІГ"** 0.75
- "ХТО З КИМ І ПРОТИ КОГО?"** — відкритий лист-відповідь Ю. Смоличу 1.50
- "УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОКОСТ, 1933 Р.",** ст. 128. 3.00
- "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ"** ("Наші позиції" ч. 27) 2.00
- "ЧЕРВОНЕ Й ЧОРНЕ"** (оборона Багряного, УРДП, УНРади, східняків у виступах газет "Український робітник", "Українець-Час", "Америка" та ін.) 0.75
- "ЩО Й ТРЕБА БУЛО ДОВЕСТИ"** (відповідь Ю. Смоличу) 0.75
- "ЩО СТАЛОСЯ В СРРР У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СМЕРТЮ СТАЛІНА",** ст. 80, 1953 р. 1.50
- "ХТО, ЩО ТА ЯК" та "РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОЗИЧІ РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОЗИЦІЇ",** ("Наші позиції" ч. 28-30 за 1972 рік) 2.00

На пересилку книжок поштою додайте 1 долар.

Замовлення разом з чеком шліть на адресу:

Mrs. M. Konowal
811 S. Roosevelt Ave.
Arlington Heights, Ill. 60005, USA

Найкращим різдвяним подарунком —
"Нові Дні" для Ваших ближніх!

УКРАЇНА ТА НАШІ ВІТЧИЗНЯНІ ЗАВДАННЯ У ПЕРСПЕКТИВІ 80-ИХ РОКІВ

(Закінчення з попереднього числа)

II

2. ЩО МОЖЕ ЗМІНИТИСЯ В ЗВ'ЯЗКУ ЗІ "ЗМІНОЮ ВАРТИ" В РАДЯНСЬКОМУ КЕРІВНИЦТВІ?

Як відомо, скептики серед давніших новоприбулих на Захід емігрантів із СРСР відкидають можливість не тільки якихось політичних потрясень, а й будь-яких суттєвих змін у зв'язку з кінцем брежнєвського періоду радянського керівництва та "зміною варті" в ньому. Аргументом є те, що молодша порода партійних і вже технократизованих політбюрократів у морально-політичному сенсі може бути навіть *гіршою*, від старішої, бо вони, хоч і освіченіші і фахово кваліфікованіші, але політично формуються в атмосфері безпринципного кар'єризму, цинічного розуміння влади тощо. Але такі морально-політичні якості не виключають того, що саме з мотивів безпринципного кар'єризму та цинічного розуміння влади нові керівники цієї влади не будуть змушені, виходячи з чисто прагматичних міркувань, шукати інших, практично ефективніших шляхів для зміцнення й утримання цієї влади, ніж ті шляхи, на яких їхні попередники довели її до небезпечної кризи. Адже й такі безпринципні партійні кар'єристи й політичні циніки сталінської виучки, як Маленков, а потім Хрущов, після смерті Сталіна, в інтересах своєї влади, мусили вдаватися в своїй політичній практиці до протилежних сталінським шляхів виведення її з кризового стану. Отож і в випадку не зв'язаних жодними широкідейними прив'язаннями післябрежнєвських техно-політ-бюрократів не можна виключати несподіваних кроків в одному з протилежних брежнєвському напрямів.

Інша річ, що серед нового післябрежнєвського керівництва будуть наявні обидві, протилежні брежнєвській, тенденції в виборі напрямку змін: і в напрямі модифікованої *ресталінізації*, і в напрямі нової *лібералізації*. Перемога однієї чи другої з цих тенденцій залежатиме від того, які дієві сили в радянській системі, що можуть мати вирішальний вплив на такий чи інший курс політики керівництва, матимуть перевагу в даній конкретній ситуації: військово-поліційні чи науково-технічні — фахові. В перехідний період неусталізованості й неавторитетності нового керівництва, що шукатиме шляхів до консолідації своєї влади в оперті на одну чи другу з цих сил, можливі різкі шарахання то в один, то в другий бік і бороть-

ба цих сил за впливи, а це не залишиться без впливу й на певні верстви ширшого суспільства. Тоді можуть заактивізуватися й сили протилежних інтересів у суспільстві, що й стане тим ґрунтом, на якому може виникнути революційна ситуація. Але якого типу революційний процес може зикликати ця ситуація?

3. ЗАГАЛЬНОРАДЯНСЬКІ ДЖЕРЕЛА І ТЛО ДЕМОКРАТИЧНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР

Природа самої радянської суспільно-політичної дійсності є така, що її характерною особливістю є органічно властива радянській системі *двоїстість*, якої виразом є *конфліктна* суперечність між її тоталітарною партійнобюрократичною суттю та її псевдodemократичною конституційно-*"всенародною"* формою *"влади Рад"*. І ця двоїстість і суперечність самою логікою речей майже автоматично передришує той, наявний уже тепер в СРСР, специфічно *"радянський"* шлях боротьби протиставних у радянській дійсності суспільно-політичних сил, що полягає в змаганні демократичних сил за справжню демократію на дійсно всенародній базі — проти тоталітаризму партійної політбюрократії. Як відомо, це змагання відбувається нині переважно в легалістичних формах оборони саме *"радянської демократії"*. І це не просто практично найзручніша в радянській дійсності форма змагання, а й логічно *найвідповідніша*. Бо це є єдино реальна форма конкретизації тих безпосередньо досяглих цілей, які є найбільш сприйнятні для всіх масово причетних до радянської форми життя верств радянського суспільства, включно з його партійною частиною — аж до її верхів. А це останнє особливо важливе, бо відкриває можливість легального започаткування навіть і певними елементами з посеред керівних верхів процесу далекосяглих, і в цьому сенсі революційних своїми остаточними наслідками, змін — порядком, наприклад, такої демократизації системи, яку наприкінці 60-их років започаткувало комуністичне керівництво Чехословаччини.

Власне на такому загальнорадянському тлі тільки й можна реально мислити початок національно-революційного процесу в Україні на суто внутрішньо-політичних підставах, що існують, як потенційна можливість в СРСР. Але в такому разі домінантним у цьому процесі буде саме його демократичний аспект, і вирішальним у цьому процесі будуть ті *українські демократичні сили*,

які діють уже тепер, у *радянських* умовах на *радянських* підставах та в щільному взаємопов'язанні з загальнорадянським демократичним рухом. А цей рух і в Україні, як і по цілому Радянському Союзу, за своїми цілями й методами змагання є, власне *реформаційний*, а не революційний; і його головною метою нині є передусім морально-політичне відродження радянського суспільства, що є кончею передумовою змагання за *демократичні зміни* в СРСР — як у звичайних сучасних умовах, так і в умовах можливих майбутніх внутрішньо-політичних зрушень.

4. МОРАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ВІДРОДЖЕННЯ, ЯК ПЕРЕДУМОВА САМОВИЗВОЛЕННЯ НАРОДІВ СРСР ВЗАГАЛІ Й УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗОКРЕМА

Деяке конкретне уявлення про те, як мислять собі сучасні речники загальнорадянського демократичного руху *процес морально-політичного відродження* суспільства на тлі подій ближчого майбутнього, дає вже згадуваний тут раніше цюгорічний самвидавний документ із кіл того середовища, що виступає під назвою "Демократичний Рух Радянського Союзу". Речник російських демократів у цьому середовищі — С. Солдатов, у своєму елябораті під назвою "За суспільно-моральне відродження" зокрема пише: (цитую зі своїми роз'яснювальними заувагами):

"Час ставить перед нами тяжке завдання: подолати наслідки катастрофи (тобто — руйнування владою суспільної моралі), що її зазнала наша країна. А це можливе тільки через суспільно-моральне відродження... На першому, підготовчому етапі це відродження відбуватиметься на рівні окремої особистості й групи... Суть особистої моралі в цей час полягає в тому, щоб виявити своє ставлення до зла... Стихійно цей етап почався в нас від 1956-го року, тобто — від 20-го з'їзду КПРС, що започаткував розвінчання так званого "культу Сталіна", — і цей етап буде тривати до початку політичних потрясень, на що разом піде, мабуть, не менше тридцятьох років (тобто — до 1986-го року). Наступний, другий етап буде *визначальний* щодо суспільно-морального відродження. Він може тривати 5 чи сім років (отже — десь від 1986-го року до 1991-го чи 93-го): від початку політичних потрясень — до кінця політичних перетворень".

Таким чином, за передбаченням Солдатова виходить, що сучасний етап уже триваючого майже чверть століття процесу суспільно-морального відродження в СРСР на рівні окремої особистості й групи — через виявлення свого ставлення до зла, триватиме ще яких шість років, після чого, десь на початку другої половини вісімдесятих років, почнуться, за його виразом, "політичні потрясіння" й "політичні перетворення", що триватимуть десь аж до середини першої половини дев'яностих років. Солдатов не уточнює, якого саме характеру будуть ці потрясіння й перетворення, отже — вони можуть бути наслідком кризи режиму — або на ґрунті внутрішньо-політичних

ускладнень і конфліктних ситуацій у зв'язку зі зміною керівництва і поколінь на верхах влади, або ж наслідком тиску зовнішньо-політичних обставин у зв'язку з труднощами й провалами режиму в військово-політичному змаганні з Китаєм. Це останнє треба брати до уваги в передбаченнях Солдатова, бо ж він, як ми вже знаємо з цитованих тут раніше його поглядів на роль війни СРСР з Китаєм у вирішальних для народів СРСР майбутніх подіях, за його власним окресленням — "оптиміст-поразник".

До речі, для українців, Солдатов, як речник російських демократів у середовищі "Демократичного Руху Радянського Союзу", являє собою спеціально цікаве, бо політично значуще серед антирадянських росіян в СРСР, явище. В уже цитованому тут раніше ним укладеному самвидавному збірнику до 10-річчя Демократичного Руху Радянського Союзу він зокрема багато уваги присвятив справі майбутніх російсько-українських взаємин за пляном тих політичних перетворень в СРСР, яких початок він передбачає в другій половині вісімдесятих років. Основна суть його поглядів щодо цього висловлена зокрема в таких його заявах:

"Я — за вільну національну державу Російську і проти "єдиної неділимой Росії... Вибір між вільною національною Російською державою і "єдиною неділимой" імперією — це вибір між свободою і рабством, добробутом і злиднями, культурою і відсталістю, дружбою і ворожнечею народів... Вільна національна Росія створиться в перебігу вільного самовизначення чотирнадцятьох союзних республік народів СРСР... У першу чергу має бути здійснене самовизначення 50-мільйонного українського народу, в ім'я незалежності якого було пролито стільки крові й віддано так багато героїчних життів. Демократи непохитно певні, що українці, як народ політично зрілий і з достатньою національною свідомістю, своєю більшістю висловиться за незалежність. Після того, поруч із Росією, Україна буде однією з найбільших держав Європи, навіть у наявних нині кордонах Української РСР. Після цього самовизначаться й інші республіки".

Якщо це, як твердить Солдатов, справді вислів поглядів російських демократів у національному питанні сьогодні в СРСР, то те суспільно-моральне відродження, про яке він пише, як про головне завдання демократичного руху в СРСР на сучасному стані, можливо й справді відбувається зокрема й серед росіян. У кожному разі Солдатов щодо цього оптиміст, але не поразник.

5. НОВІ ФАКТИ СУСПІЛЬНОЇ ДІЙНОСТІ В СРСР ТА РОЛЯ ПОЗАРАДЯНСЬКИХ ФАКТОРІВ У ЇХ РОЗВИТКУ

Іншу, далеко скромнішу, але також оптимістичну перспективу накреслив відомий російський дисидент-"солженіцинівець", Олександр Гінзбург у своїх оцінках потенційних можливостей розвитку наявного вже нині в суспільстві СРСР процесу морально-політичного відродження. Щоправда,

говорячи про це в ряді своїх виступів, а зокрема — в просторому інтерв'ю для Радіо "Свобода" в червні цього року, він казав себе "песимістом", бо рішуче заперечив припущення, що нове покоління керівників, яке прийде на зміну брежнєвському керівництву, буде пробувати поліпшити становище в СРСР. Беручи за приклад особисто знайомого йому одного з цього нового покління, що вже є кандидатом до нового керівництва, він ствердив, що різниця між ним і Брежнєвим тільки в тому, що він знає англійську мову. До речі, це досить суттєва різниця, бо здібність безпосередньо комунікуватися з ідеологічно протилежним світом може відкрити такому керівникові очі на багато речей, щодо яких сучасні керівники сліпі. А це вже дає певні підстави для оптимізму.

Та оптимізм випливає з інших фактів суспільної дійсності в СРСР сьогодні і тих тенденцій їх розвитку на майбутнє, про які мовиться в розповідях Гінзбурга. Ствердивши, що свобод, наданих згори, в СРСР нема й тепер, як не було їх за Сталіна, він далі каже, що за останній після-сталінський період (і зокрема вже за роки брежнєвського керівництва) сталося щось інше, важливіше, а саме: щодалі більше людей в СРСР починає жити відповідно до власних переконань, а не за ідеологічними приписами влади. І влада вже не спроможна це припинити, хоч і як би вона цього хотіла... Комуністична ідеологія себе не виправдала, люди в комунізм не вірять, — каже Гінзбург, — натомість, такі зовнішні фактори, як, наприклад, Картерова політика щодо людських прав, має вплив і допомагає людям ставати політично на власні ноги.

Що ж до питання про те, яке в ближчому часі буде майбутнє для народів СРСР, то Гінзбург знову ж таки заявив, що в поглядах на це він песиміст, бо вважає, що політична система в СРСР, у кожному разі протягом його життя (а йому тепер лише щойно по сороківці) не зміниться. Але, ствердивши знову дослівно, що "за яких 20 останніх років у Радянському Союзі сталося прямо таки фантастичне зростання суспільної свідомості" і що "відбуваються зміни у суспільстві, цілкомито незалежні від існування теперішньої політичної системи", він далі сказав таке: "Я, природно, намагаюся якось екстраполювати це зростання суспільної свідомості на ближчі роки. І я думаю, що будуть створені якісь незалежні від держави інституції, якісь власновільні системи, з якими держава (тобто — урядова партія), не буде в стані дати собі раду. І от ці створювані, безпосередньо створювані системи самі в собі зродять і плян нашого справжнього завтрашнього дня, — не найближчого, а реального, завтрашнього дня".

Далі, відповідаючи на запит про те, які дисидентські течії в СРСР мають нині та в перспективі ближчого майбутнього найбільше значення в цьому процесі морально-політичного відродження суспільства та тих змін, які відбуваються в ньому, всупереч незмінності системи й політики влади, Гінзбург висловив особливо важливі для нас думки про спеціальну роль того відлуння радянського дисидентства із Заходу назад до СРСР, завдяки якому це дисидентство стає справді дійовим

фактором у своєму суспільстві. Взагалі, — каже Гінзбург, — справа не в самому дисидентстві, як такому, тобто — не в тій обмеженій кількості людей, яких називають дисидентами. Дисиденти — це передусім вихід суспільної думки радянських громадян, у широкий світ і зворот, через світову суспільну думку, назад — у свою країну. Дисиденти — це той канал, по якому все те, чим стурбовані здібні критично думати (й досить відважні, щоб це висловити) радянські громадяни, йде в широкий позарадянський світ, а відтак, — і це найважливіше, — повертаючись назад), потрапляє, так би мовити, в сусідню хату, тобто — до тих людей, до яких фактично звернені думки дисидентів. Таким чином, — каже Гінзбург, — радянські дисиденти бодай частково можуть відігравати в своєму суспільстві ту роль, яку в західному світі відіграє нормальна вільна преса.

На жаль, — на думку Гінзбурга, — цих дисидентів мало, а причиною цього є те, що досі було мало можливостей ось такого виходу назовні, в позарадянський світ — і відгуку з нього назад до СРСР. Дисидентський рух малий і він не здібний умістити в собі той тиск живої, зростаючої, але неспроможної виявити себе вдома нормальним шляхом, суспільної думки, яка є значно ширша в СРСР, ніж та частка її, що через дисидентів дістається поза межі СРСР. Але цей досить вузький дисидентський канал виходу й звороту назад суспільної думки радянських громад міг би бути далеко ширшим, якби на Заході був більший і ширший інтерес до нього та допомога йому виконувати свою роль, тобто — фактично роль інструменту опозиції.

6. НЕЗВОРОТНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ НАЯВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МАЙБУТНЬОГО В 80-ИХ РОКАХ

Все ж таки, — стверджує Гінзбург, — фактом є те, що кількість активних дисидентів в СРСР не зменшується, а навпаки, постійно зростає, і цей факт особливо помітний в останні роки, після проголошення на Заході Картерової політики щодо людських прав, яка, на думку Гінзбурга, безумовно сприяла цьому зростанню. Однак, твердить Гінзбург, якщо в цій політиці будуть відхилення, що її послаблять, і відтак видима кількість дисидентів упаде, це не означатиме, що в Радянському суспільстві припинився процес зростання суспільної думки, суспільної свідомості. Кількість дисидентів залежить більше від зовнішніх факторів, а саме дисидентство породжують і постійно підживляють фактори внутрішні.

Що ж до методів дії дисидентського руху в СРСР і питання про те, які з них найбільше ефективні, тобто — найбільш спроможні вплинути на те, щоб у Радянському Союзі відбувався процес еволюції в бік демократії, то Гінзбург заявив, що всі, будь-які методи мають свій вплив на це, крім одного, який він рішуче відкинув — крім методу застосування насильства. Найважливішим у дисидентському русі є сам процес внутрішнього розкріпачення людини, коли людина сама бе-

реться за суспільні справи, які вирішують її долю, коли ця людина турбується майбутнім своєї країни. А в яких формах це виявляється — це не так важливо...

Зокрема ж, на думку Гінзбурга, дуже вдалою є така форма, як громадські групи сприяння виконанню Гельсінкських угод, оскільки ця форма ґрунтується на використанні зацікавлення Заходу нашими проблемами — в інтересах самого Заходу. Діяльність Гельсінкських груп зокрема сприяла виходові в останні роки щодалі більшої кількості радянських громадян, кажучи, узагальнено, "до західних мікрофонів", до яких пильно прислухаються в Радянському Союзі.

Власне, на думку Гінзбурга, саме такі форми дисидентської діяльності в СРСР, які сприяють тому, що радянське суспільство стає відкритим — і для пізнання його зовнішнім світом, і для впливів зовнішнього світу на нього — є нині найважливішим. Це ж саме стосується і тих форм діяльності вихідців із народів СРСР у зовнішньому світі, що спрямовані на допомогу самовизвольному процесові цих народів. Завдяки тому, що така діяльність відбувається з обох боків, радянське суспільство таки відкривається. Його не відкриває, не хоче відкрити, а навпаки — намагається всіма засобами тримати й далі закритим, ізоляціоналістичний радянський режим; але воно, радянське суспільство, не зважаючи на це, все таки щодалі більш відкривається. Воно відкривається завдяки зусиллям сотень і тисяч людей, що діють у цьому напрямі в СРСР, усупереч заборонам, що їх ці люди ігнорують, і всупереч репресіям, що вони їх жертвно на себе приймають — в інтересах свого суспільства, як виразники його сумління. І тому, — твердить у підсумку своєї розповіді Гінзбург, — ні тепер, ні в перспективі наступних, вісімдесятих років, прямого звороту до стану, який існував до тих зрушень у свідомості й суспільній моралі серед народів СРСР, що сталися від початку великої переоцінки цінностей — з кінцем, осудженої навіть і владою, доби сталінізми, — такого звороту назад, уже просто не може бути. (Переказ інтерв'ю Гінзбурга зроблено за "Дослідницьким бюлетенем" Радіо "Свобода", ч. 25, 22 червня 1979 р.).

III

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ЩОДО ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАВДАНЬ УКРАїнСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧОГО РУХУ В ДІЯСПОРІ НА ПОРОЗІ 80-ИХ РОКІВ

Останній із наведених перед цим поглядів на стан і перспективи ближчого майбутнього того радянського суспільства, ще є також і суспільством сьогоднішньої України, будучи водночас і "песимістичним" (оскільки він не передбачає ніяких надзвичайних обставин, які принесли б бажані нам радикальні зміни), і разом з цим — також "оптимістичним" (оскільки він уже в наявному нині процесі змін у морально-політичному стані суспільства в СРСР вбачає запоруку його

розвитку в бажаному для нас напрямі) — це, мабуть чи не найбільш *реалістичний* погляд на речі, а тому і найбільш придатний для того, щоб саме з нього виходити й нам у своїх поглядах на наші вітчизняні завдання у діяспорі — в перспективі вісімдесятих років. Річ бо в тім, що якраз орієнтація на звичайний шлях продовження й можливого завершення процесу розвитку наявних уже тепер суспільно-політичних явищ і тенденцій у суспільстві, на яке має бути розрахований вітчизняний аспект нашої діяльності, — це та позиція, з якої можна найбільш певно проєктувати його працю в інтересах нашого народу на батьківщині в усіх із тих варіантів його можливих ситуацій у наступному десятиріччі, про які тут була мова раніше.

Не виключаючи варіанту війни, але відкидаючи ставку чи розрахунок на війну, — оскільки ні ми в діяспорі, ні наш народ на батьківщині, не в стані вирішально впливати на подібний до стихійного лиха перебіг і наслідок воєнних подій, що можуть бути для нашого народу фатальним, — ми все ж таки можемо бути певні в одному: якщо наш народ буде на належному рівні розвитку своєї національно-політичної свідомості й готовності боротися за свої права в *звичайних* умовах своєї, в багатьох відношеннях не зовсім звичайної, радянської дійсності, то він безперечно й у тому випадку, коли у *надзвичайній* воєнній ситуації раптом виникнула б якась сприятлива для української боротьби обставина, був би більш здібним її відповідно використати. Це ж означає, що якраз допомога в розвитку процесу морально-суспільного відродження й піднесення рівня загальнополітичної, а зокрема й особливо — національно-політичної, свідомості й активності нашого народу на батьківщині в боротьбі за свої людські та національні права нині, сьогодні й завтра, та в тих умовах і тими засобами, які реально там існують, — це є те перше наше вітчизняне завдання в діяспорі, яке є актуальним і з погляду також можливого воєнного варіанту майбутнього розвитку подій.

Це ж саме ще більшою мірою стосується революційного варіанту, сама можливість і позитивний характер якого залежить зокрема від рівня розвитку суспільної самостійності й готовності відповідних суспільних сил переступити межу, на якій достатньо розвинена боротьба за перебування наявного стану речей шляхом еволюційних змін опиняється перед konieczністю переходу на етап боротьби за радикальні зміни *революційного* характеру. Не відкидаючи революційного варіанту, за наявності для нього відповідних передумов, але й не вважаючи його за "єдино правильний", ми, звичайно, проти форсування його *будь-яким* способом іззовні, надаючи перевагу знову ж таки тій самій праці задля допомоги морально-суспільному відродженню й національно-політичному самоусвідомленню, що є основною передумовою самовизволення народу як звичайним, нормальним — еволюційним шляхом, так і надзвичайним, вимушеним ненормальними обставинами, революційним шляхом. І в праці задля цієї мети орієнтаційними для нас мають бути стан, можли-

вості й наставлення, активних у наявних формах боротьби на батьківщині, національних українських сил.

Вважаючи себе морально пов'язаним з ідейно-політичним напрямом думання й діяння цих сил, що в основному є напрямом демократичним, український демократичний рух у діяспорі має зокрема сприяти тій циркуляції думок і всебічній інформації між батьківщиною і зовнішнім світом, особливо ж тому зворотові, — через світову суспільну думку, назад на батьківщину — політичної думки дисидентів, що є таким важливим фактором у розвитку самовизвольного процесу на батьківщині. Це ж означає спеціальну роль політично активної частини українців демократичних переконань у діяспорі — в праці для зацікавлення зовнішнього світу проблемами України в СРСР. І це, мабуть, найголовніше вітчизняне завдання нашого демократичного руху в діяспорі.

А щоб виконати таке завдання, маючи на увазі будь-який варіант майбутніх подій, в українській діяспорі конечно потрібна така розбудова українського політичного життя, щоб воно не тільки своїм спрямуванням на допомогу процесові національно-політичного розвитку українського народу на батьківщині, а й своїм рівнем політичної культури, своїм рівнем організованої активності в діяспорі, а також своєю пов'язаністю з відповідними, впливовими, потенційно-вирішальними в майбутніх подіях політичними, зокрема ж — демократичними, силами в основних країнах українського світового розсіяння, було відповідним історичній важливості такого вітчизняного завдання.

В цьому плані, звичайно, першорядне значення має також справа максимальної концентрації зусиль усієї української діяспори для ефективної праці саме на *вітчизняному* відтинку її діяльності. А це вимагає значної, навіть у деяких відношеннях кардинальної, перебудови доцьогочасних

форм і певних елементів цілої системи української політичної діяльності в діяспорі та її організаційного зведення в одну цілість. Конечною вимогою зокрема є її *модернізація*, достосування до потреб української політики передкінця двадцятого сторіччя та до *реальності* української політичної проблематики в комплексі новітньої радянської проблематики в СРСР і Східній Європі, як також і світової політики сучасності й ближчого майбутнього взагалі. І це включає в себе, іронічно кажучи, дещо навіть аналогічні до проблем у радянській системі, такі проблеми українського політичного життя в діяспорі, як проблема фізичного й інтелектуального оновлення й омолодження через природну зміну поколінь та, врешті, — проблема конечної демократизації системи українського політичного життя в діяспорі.

Етап старих партійних монополій і міжпартійних баталій на базі довоєнних (і навіть дореволюційних) ідеологічних спадщин, етап архаїчних і анахронічних претенсій "державних центрів", "останніх урядів", "визвольних фронтів" і тому подібне — мусить бути переступлений. Така ж нова й логічно *найвідповідніша* новому етапові структура, як Світовий Конгрес Вільних Українців, мусить стати вповні тим, що означає його назва, і включати в себе також політичний сектор; а загалом — мусить бути перебудований на засадах урівноваження неприродно нині домінуючого консервативно-авторитарного табору опозиційним йому *демократичним* табором.

Та це вже та сфера конкретно-діяспоральної проблематики, що не належить до даної теми.

25 серпня 1979

(В наступному числі читайте В. Гришка:
"З мосі біографії")

† Гелій СНЕГІРЬОВ

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Ненько моя, Ненько...)

(Продовження з попередніх чисел)

Життя ж самого Бориса Федоровича склалося так. Він 1907 року народження. В 1923 році скінчив школу — ту саму І трудову школу ім. Шевченка, де ТЕЗ, де моя мама. Вступив до педтехнікуму. Вичислити з першого курсу, донос був: син цукрозаводчика. З принципових міркувань домігся правди, поновився і сам пішов геть з того технікуму. Поступив до ІНО, провчився три роки. В травні 29-го заарештували. Відсидів свої п'ять років: тюрми в Києві, Харкові, Ярославі, Соловецькі табори, потім Кемь. З Кемі повезли до Москви, в Бутирку.

— Навіщо мене везли під спецконвоем, на Ле-

нінград, потім Москва — так і не знаю, кого не питав — не чули такого. Я, звичайно, вирішив: починається нове слідство, ще строк накинуть, хоча теж незрозуміло, навіщо в Москву. Віз мене мій спецконвойний досить демократично, їхали ми з ним у вагонах з простими вільними пасажирами, дівчата їдуть — пісні співають. Я в нього спитав: куди везеш? Показав він пакет: Бутирський слідчий ізолятор. Йдемо, він, конвойний мій, купить горілки на станції, вип'є і хропе, навіть мене раз почастивав — пуншем, в кип'яток горілки налив, цукру кинув, — пий, зігривайся. А я пишу листівки і на станціях виходжу, кидаю в

скриню; матері пишу, що везуть мене в Бутирку для нового слідства. Приїхали, здав він мене, помістили в одиночку, сиджу день, два, три, добре годують, не турбують. Лежу, читаю "Анну Кареніну" — надзирач тихенько через віконце — там все тихенько робилося, килими вздовж коридорів лежать, щоб ходили нечутно: — Ваше прізвище? — Матушевський. — Зберіться з речами. І ви — вільні. Точно п'ять років, день у день, шість годин не досидів: 18 травня 29-го о шостій вечора взяли, а 18 травня 34-го о 12 дня випустили; ці 6 годин недосиджені мені потім новою сидкою компенсували...

Випустили, звеліли йти в ДПУ на Луб'янку по документи й гроші на проїзд. Прийшов, отримав і тут-таки біля віконця на лаві угледів матінку: листівки встигли вчасно, вона примчала до століці, їй уперто відповідали в Бутирці, що такий не числиться, вона доплентала (вже важка сердечниця) на Луб'янку — і там дочекалася таки сина.

Приїхали до Києва — першого ж дня з'явилася міліція: в столиці (щойно перебралася столиця з Харкова) жити тобі не положено. Тут-таки на очах відібрали в матері одну з двох кімнат — міліція з вантажниками вкинула речі, прорубали двері з кухні — вистачить з вас, контриків, і однієї, в новій столиці новим панам житлоплоща потрібна. Подався до Боярки, де колись жили, коли мама там працювала, — не беруть на роботу. В Фастові — те саме. Поїхав у Білу Церкву, прийшов на плодоконсервний завод проситися чорноробом; директор зиркнув на документи, зняв трубку:

— Слухай, прокуроре, тут шкідник прийшов, на роботу проситься. Брати?... Зрозумів... Катай звідси.

Все-таки взяли — на млин. Прописався. Прислали повістку на призов до армії. З'явився. Комісія сказала:

— Довірити зброю не можемо.

Настало 1 грудня 1934 року, день убивства Кірова, покотилися повальні арешти, розстріляли два з зайвими десятками письменників (Косинка, Влизько та інші), повідомивши про те в пресі. Відчув: треба тікати. Списався із знайомими в Хібіногорську, поїхав туди (саме Хібіногорськ перейменували на Кіровськ), поступив на метеорологічну станцію. Прослужив там два з зайвими роки, в 37-му подався знов до Києва поступати в медінститут. Склав усі іспити на "5", прийняв поздоровлення екзаменаторів, а в списку проти свого прізвища побачив "2" і "3". Вже повним ходом ішли арешти великих партійців. І знову втік до своїх Хібін та метеорологічну станцію. Поїхав, — через тиждень забрали маму, потім брата...

— Дуже гидко я себе почував: мама сидить, Василько сидить, а я — на волі гуляю. Вже я жонатий був. І коли мене в 38-му в Кіровську арештували — якось мені аж веселіше стало на душі: слава Богу, вже тепер ми всі сидимо... Запам'яталося мені, коли приїздили в НКВД: барак поганенький, двері на бараку товстелезні, нові, дубові з залізними широкими штабами і в петлях отакенький масивний замок з відштампованим

серпом і молотом — радянський замок, міцної держави замок!...

За що взяли? Звинуватили у тому, що якийсь Завертайлюк, якого оце заарештували і який перед тим за два роки рекомендував Бориса на роботу, зізнався, що завербував його в повстанську українську організацію. А ще звинуватили в агітації: виступив на профзборах, коли його приймали до профспілки, і вголосив антирадянську промову...

— Тут уже я мав досвід — нічого не визнаю, хоч як слідчі билися. Що ж, кажу, я за ідіот, як-то, маючи на меті пролізти до профспілки і втертися в довіру, став би проголошувати антирадянські промови — і після тих промов мене все-таки до профспілки приймають, га? Словом, все відкинув, і агітацію, і повстанську організацію, нічого не визнаю... Не били мене, ні, вже не 37-ий, спадала хвиля тих жаклихих тортур, а може — там оддалік від цивілізації й культури менше лютували. Вистоювати примували цілу добу — ноги роздувало, щоботи не стягнеш, різати халязи доводилось. В кожусі саджали отак спиною до розжареної пічки — сиди, притискайся спиною рівно, не смій нахилитися, слідчі змінюються — а ти сидиш, конаєш від задухи. "Ну, будемо говорити? Будеш зізнаватися?" Витерпів, серце ще здорове було...

Отак. Вже не 37-ий...

Судила виїзна сесія Ленінградського обласного суду, двоє свідків брехали, ховаючи очі, про антирадянські анекдоти, конвойні сиділи в залі для публіки. Дали останнє слово. Громив свідків, своїх же сусідів, і доводив, що безневинно гине жертвою наклепів — тоді саме вирішили провести в газетах красиву кампанію проти наклепників. Вплинуло на суд, не інакше: всім, кого ще в той день "благословляли", рядили по червінцю, а йому відважили 4 плюс 2 поразки прав.

І далі — все, як у мільйонів: піший етап, загра-товані теплушки, трюм баржі через Онезьке озеро, а в темряву трюма — 1500 зеків пресовані, жбурляють у трюм солону рибу без води, грабіжники-урки і регіт конзойних, коли спробували "контрики" відбитися від урок. Лагпункт на Кіндозері біля селища Стеклонос. Загальні роботи — лісопоял. Вже конав, помирав від виснаження, сокири не здатен був підняти, а ті самі урки, що стали за начальство в таборі, посадили на три доби в карцер на 150 грамів хліба за невиконання норми. Випадковий порятунок: ліпкому знадобився грамотний санітар. Відвоювався риб'ячим жиром на медпункті, жменями ковтав вітаміни. Відробляв свій порятунок повним навантаженням від миття підлоги до писання звітів за ліпкома, знав латинь.

В 40-му — зненацька згілнення. Повністю: розпорядження вищого начальства — перегляд справи — звинувачення не потвердилося — марш на волю...

— А під час слідства, сидячи в отому бараці під серпом і молотом, на тоненькому папері гострим хімічним олівчиком написав я заяву до прокуратури в Мурманськ. Відносно того, що я жертва наклепів і доносів, про ту саму промову

на профзборах — словом, про все. Дружина приносила передачі, в корзинці, а я ті папірчики скатав у трубочку і засунув у ручку корзинки. Побачень, звичайно, не давали, але через усе місто водили нас до лазні, і дружини наші про те дізналися і підстерігали нас дорогою — як не словом перемовитися, — конвой відганяв, — то хоч побачити, що живий. І я дружину помітив і гукнув по-французьки, вона теж трішки французьку знала:

— Шерш дан ля корбей! — шукай у корзині...

І ще двічі гукнув: шерш дан ля корбей... І вона кивнула, зрозуміла мене. І знайшла заяву, відвезла до Мурманська, пробилася особисто вручити прокуророві і пообіцяв прокурор перегляд справи. І от таки переглянули, два роки вісім місяців я відбув. А вийшов, одержую документи, питаю:

— Ну, влаштовуватимусь я на роботу, спитають — де був увесь цей час?! Що мені відповісти?

Знаєте, як сказали?

— Відповідайте: ніде не були.

— Так і сказали: ніде не був. Так я й відповідав. Уявіть собі — розуміли, ні разу ніхто не перепитав, видно — не я один так відповідав. *Ніде не був*...

У 1940-му звільнили Бориса Федоровича — і відразу ж заходився він добиватися дозволу на побачення з матінкою й братом. І вже зовсім був добився — війна. Працював там-таки на метеостанції, потім економістом на мебльовій фабриці, яка і військові замовлення отримувала, дишла різні, приклади до автоматів, міни якісь дерев'яні. І увесь час відчував себе під підозрою. І два роки його регулярно викликали до військомату — але все не наважувалися довірити зброю...

— Так, у мене за дверима два роки, з 41-го до 43-го дві торби і стояли напоготові: одна — на випадок арешту, друга — на повістку до армії...

Нарешті, в 43-му довірили — покликали воювати. І воював до кінця, до осені 45-го.

А далі настало суцільне щастя. Прописали в Києві і навіть оселився у старій маминій кімнаті, де доживала віку батькова сестра, і навіть роз'яснили, що має право писати в анкетах — судимостей не мав (*НІДЕ НЕ БУВ!*). І влаштувався в гідрометслужбі. І закінчив заочно технікум, а потім інститут. П'ятий інститут вдалося таки закінчити, навчання в попередніх чотирьох переривалося з тієї самої причини — *НІДЕ НЕ БУВ*.

Зате нині огрібає Борис Федорович державну милостиню-пенсію — аж 62 (шістдесят три!) крб. щомісяця.

Іноколи згадували йому минуле. Коли в 48-му повіз калиновий вінок на мамину могилу і надто настирно розпитував тих, хто знав маму, і надто

довго порпався з хрестом та з огорожкою, то *прийшли* просто на могилу, уважно вивчили паспорт і звеліли забиратися. А коли повернувся до Києва, прийшов у свою метеослужбу, то відразу відчув, як до нього, фронтовика-переможця, різко змінилося ставлення начальства: то мало до партії не кликали, а то й не вітаються...

І знову перу я до рук лист-заповіт Віри Матушевської:

"Пригортаю, цілую і до землі вклоняюся тій великій силі, що держить вас і мусить держати на далі в житті"...

Господи, Боже, та що ж то за сила така? Як зветься? Де береться? Рубають дерево, ламають гілки, вивертають коріння, тягнуть, спопеляють — а воно жене, жене нові паростки...

Та не жене. Дивлюсь я на Бориса Федоровича, слухаю його — і боляче й страшно думати: піде він — і навіть нікому передати безцінні батьківські й материнські архіви, які ще (поки—ще!) лишилися випадково цілими, архіви одного з останніх родів української старої інтелігенції, який живе нині в останньому своєму пагоні. Є в Бориса Федоровича син, є невістка й внучок — але в них інші запити, нема в них цікавості до дідівських вірувань і заповітів. *Інакше* вони виховані. Тією самою радянською владою, яка знищила їхніх батьків і дідів — *інакше* виховані. Як інакше? А так: домоглася свого радянська влада, винищено справжню українську інтелігенцію, а разом з нею — необхідні народові вірування в Свободу, Честь, Совість.

Є ще паросток — там за океаном, син Юрій у Нью-Йорку, онука Оксана, її двоє синів. Та хіба виживуть родові традиції оддалік рідного порогу? Іноді виживають. Дай, Боже, та ми не діти Ізраїлеві. Та й доба не та...

Сподіваюсь, читачу, у Тебе не виникло сумніву, що паросток цей зрубано було б, якби в 19-му батько не забрав із собою сина до Афін? Може, сумніваєшся все-таки, що не твоє, а всі п'ятеро Матушевських покотилися б по тюрмах-таборах Країни Рад? Не сумнівайся, не треба...

Але ми відволіклися від Миколи Павлушкова. Зупинилися на тому, що 18 травня 1929 року він і ще Матушевський і Бабір були заарештовані. Що ж відбувалося з ними після арешту?

Про Павлушкова відомо небагато. Тобто про те, що примусило його "колотися" понад усякий глузд, оббрехати себе й усіх і створити справу СВУ (так, його базікання створило СВУ!), — невідомо зовсім нічого. Можна лише догадуватися; вже після процесу хтось із "колег" спитав з відчаєм і огидою — від Павлушкова всі шараялися, як від зачумленого:

— Слухай, навіщо ти все це казав, писав, навіщо спаллював нас усіх, з гівном змішав?

Він понуро відповів:

— Так треба було.

А дядечко його Сергій Олександрович Єфремов сказав після оголошення вироку Всеволодові Михайловичу Ганцову:

— Ніколи не прощу Миколі, Микола для мене вмер. Я йому довіряв більше навіть, ніж Дурду-

(Продовження на стор. 20)

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ВЕРШНИК

*І поповз я прапращуром на чотирьох,
В. Швещь*

Я — дикун,
Я — печерний дикун,
Що кістки біля вогнища ссе.
Наполоханий чорний скакун
Голе тіло моє несе.

Ген дримають вулкани в диму.
Кінь ірже.
І гуде земля.
Я на спині стрибнув йому
Просто з дерева,
Із гілля.

У душі наростає шал,
Поза мною гриваста тінь.
Приховавши звіриний оскал,
Повільніше скакає кінь.

За верстою летить верста.
Сонця диск за горою погас.
Проти вас я з п'яними повстав,
Незбагненні Простір і Час!...

Я у полі навчусь труду,
Взнаю шаблю, стрілу й пращу.
Ще не раз на каміння впаду,
А вуздечку із рук не пущу.

Серед стріл та лаврових вінків.
Прогарцюю через віки.
Мов сповивач, сліди підків
Спеленають материки.

Та настане така війна,
Котра виб'є мене з сідла.
І печаль моя упізна:
Шабля танків не подола!...

І всесвітній залізний потоп
Увірве цокотіння підків.
Я зариюсь у мокрий окоп,
Ставши автором цих рядків.

Там, де кулі, немов горох,
Торохтять об граніт висоти,
Поповзу на усіх чотирьох, —
Як мої земноводні брати...

А поки що я тільки дикун,
Ще незнане мені те все.
Упокорений мною скакун
Горде серце моє несе.

**ЧИ ВИ вже вирівняли залеглу передплату?
Якщо ні — зробіть це негайно!**

У РАНКОВОМУ ЛУЗІ

Є хвилина, коли над земним фіолетним пругом
Світла тінь від мечів у ранковому небі майне.
І тоді, мов хлібина із печі, покотиться лугом
Сонце, вимите в росах, близьке і немовби земне.

І, здається, його можна голими пальцями брати —
Тільки трохи похукаєш потім собі на пучки.
А лелека із сонцем поводитьсь запанібрата.
І готові потертись об нього ледачі бички.

І усе ожива, та ніхто не збагне таємниці,
Що в оцьому питанні захована: жить чи не жить?..
Тільки, може, зненацька, мов тінь перелітної птиці,
Трепет здогадів дивних на душу комусь набіжить.

Ліна КОСТЕНКО

ІМА СУМАК

Було на світі плем'я — інки.
Було на світі — і нема.
Одних приставили до стінки,
а других вбили крадькома.
Кого улегшено дарами,
кого утоплено в крові.
І тільки храми, древні храми,
стоять по груди в кропиві.
І тільки вітер, вітер, вітер...
І тільки сонце, сонце, сон...
над нерозгаданістю літер
на скелі дикій, як бізон.
І місто вгвинчене в могили,
гібрид валторни і kota,
напнеться нервами тугими
на звук священного щита.
Удар. І ще раз. Бевхне глухо
в кубло чужинців і заброд.
Асфальтами залите вухо
не знає імені: Народ.
Нащадки вбивць і товстосуми,
священних рік повзучий пляж...

Ти де взялася, Іма Сумак?!
В оцей блюзнірський камуфляж
як проросли твої молитви,
той клекіт древнього жерця?
Чи плем'я, знищене для битви,
помстилось голосом співця?

Щоб він сопрано, меццо, басом,
на сто немислимих сктав,
ячав, метався диким барсом
і нот ні в кого не питав!
Йому під силу велич опер,
врочистий грім чужих молитв,
А він, могутній, чинить опір,
Співає те, що кров велить!
Співає гімни смертна жінка,
А в ній — чи знає і сама? —
безсмертно тужить плем'я — інки.
Те плем'я, котрого нема.

Якщо ми купуємо канадські вироби, це є на користь Канаді

Купувати канадські вироби, це не лише добра ідея. Це велике капіталовкладення в майбутнє нашої країни. Кожен раз, коли канадці купують свої власні товари, вони дають канадцам працю. Тут в Онтаріо, виробнича індустрія zatrudнює приблизно мільйон осіб. Це 25% всіх робіт в Онтаріо.

Як ми купуємо канадські вироби, ми зміцнюємо економіку нашої провінції і нашої країни.

Купуючи вироби, на яких написано "Зроблено в Канаді", ми розвиваємо і втримуємо індустріальну міць, яку нам потрібно, щоб змагатися на світових ринках.

Ми також допомагаємо самі собі тут вдома, зміцнюючи Онтарійські ресурси і запевнюючи майбутній успіх.

Тому якщо щось купуєте наступний раз, дивіться за написом "Зроблено в Канаді".

Ontario

Larry Grossman,
Minister of
Industry and Tourism

William Davis, Premier

ківському. Він один, Микола, знав той потайник, де я ховаю свої щоденники.

Це — про поведінку Павлушкова. Слів його, показань його — ми ще наслухаємось.

Але й з того короткого — "Так треба було", знаючи чільні риси характеру нашого героя (перш за все — інстинкт лідерства), легко дофантазувати, що ж було. Зарозумілий молодик готував себе в герої, а тут настрахали його арештом, і він вирішив: еге, ви мене взяли — отже, я для вас страшний, боїтеся мене, так от же вам, всьому світові з тюремних мурів і з трибуни суду викладу свою програму! А що її не існувало, тієї програми, — так я для переконливості піддам такого — охнете!

І Колю понесло. І донесло до того, що сьогодні Борис Федорович Матушевський, друг його в минулому і соратник, кваліфікує його вчинки так:

— Вирішив увійти в історію, а назвали зрадником.

Хоча Павлушков про друга свого Бориса Матушевського скаже в заключному слові так:

"...за контрреволюційну діяльність Бориса Матушевського на дев'ять десятих беру відповідальність на себе через те, що мав на нього надто великий вплив".

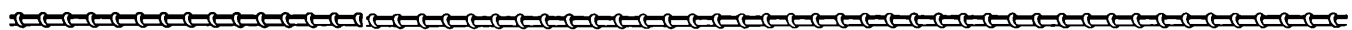
І в цій фразі, — начебто мужній, сказаний порядною людиною, — лунає мотив вождизму: он який я, мав вплив, та ще й надто великий! А починає тиметися заключне слово так:

"Ще з 1922 року я провадив антирадянську роботу і перетворився на запеклого ворога революції. Потім я заснував і керував "СУМом"... Я цілком визнаю свою провину і цілком щиро засуджую свою злочинну діяльність".

Так мужньо, хоробро почав — хоча в 1922-му й було йому всього 17 літ, і справді — "Так треба було!" Тільки навіщо ж після цього — "Я повністю визнаю..." Га? Навіщо? Чому? Ох, нічого вже тут не розплутати...

— Били вас, мучили? Застосовували фізичні засоби?

(Далі буде)

Дм. ЧУБ

МАЛОВІДОМЕ ПРО ГР. ГОЛОСКЕВИЧА

(95 р. з дня нар. і 45 з дня смерти)

Це було в 1917-му році, коли народжувалась молода українська держава. На Всеукраїнському учительському з'їзді виступав відомий пізніше учасник СВУ В. Дурдуківський, який говорив про потребу відкривати українські школи, покликаючись на відомих педагогів і теоретиків Ушинського та Корфа. Раптом слідом за ним наперець вийшов невисокий чорнявий пан й позачергою попросив слова.

— Панове-товариші, — сказав він з запалом, — тепер уже немає потреби доводити про право українців на свою рідну школу. Нині відбувається революція. Час не прохань, а чину. Українська школа є, це факт, і ні в кого ми її просити не будемо...

Його виступ, як розповідав авторові цих рядків мовознавець К. Титаренко, викрили бурхливі слески. Це був Григорій Голоскевич, автор орфографічного словника, що в 1914-му році вийшов першим виданням, а в 1917-му вже третім. Тож Григорій Голоскевич був одним з невтомних ентузіастів будівництва української культури, стоячи в перших її рядах.

Сьогодні ми користуємося в редакціях, видавництвах, наукових установах "Правописним словником" Гр. Голоскевича, який у 1977 році вийшов уже 10-им виданням і є головним довідником у нашій повсякденній праці. Але мало хто з нашого загалу, навіть з людей з освітою, знає про життя і долю цієї небуденної людини. До того ж і відомості про нього дуже скупі.

Народився Григорій Голоскевич у 1884-му році в родині священика. У 1905 р. закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію. Ще будучи

студентом філологічного факультету Петербурзького університету, брав діяльну участь у праці української громади в Петербурзі та в видавництві благодійного товариства. Активно допомагав при виданні та розповсюдженні "Кобзаря". По закінченні університету деякий час працював у Ризькій жіночій гімназії.

З вибухом революції він відразу переїздить до Києва і разом з проф. П. Зайцевим, Стебницьким та іншими організовує українське видавництво "Друкар", яке фактично переніс з Петербургу до Києва. Тут, у цьому В-ві, вперше виходять "Соняшні клярнети" Павла Тичини, друкується журнал "Наше минуле", що його редагував Павло Зайцев.

У 1918-му році Гр. Голоскевич бере жваву участь як співробітник Української Академії Наук у відділах літератури й мови. Найбільше уваги він приділив укладанню свого правописного словника та редагуванню російсько-українського словника, що готувався на замовлення ДВУ (Державне Видазництво України). Але в 1920-му році радянська влада націоналізувала й закрила всі приватні та кооперативні видавництва. Це сталося і з "Друкарем". З початком НЕП-у, з ініціативи Гр. Голоскевича і при участі К. Титаренка, Филиповича та інших відкривається кооперативне видавництво "Слово", яке видало чимало цінних українських видань. У діяльності цього В-ва багато допомагали Микола Зеров, Сергій Єфремов та Стебницький. Але сам Голоскевич був душею видавництва і найбільше поклав туди своєї сили й уміння. Бувши великим книголюбом, він пильно стежив за виданням кож-

ної брошури чи книжки, сам правив коректуру.

Першим виданням "Слова" була збірка оповідань Григорія Косинки (якого пізніше влада безпідставно розстріляла) "На золотих богів". Потім вийшла збірка поезій Тодося Осьмачки "Круча" й декламатор "Сяйво" 413 сторінок, тиражем 5200 примірників. Упорядник цього видання Микола Зеров у передмові писав: "Ця книжка є не перша спроба хрестоматії — "декламатора", з пожанровим розподілом поетичного матеріалу. Популярною формою естрадної хрестоматії упорядник скористувався, як одним із засобів дати антології безперечних здобутків українського художнього слова в різних його ділянках". Це видання, справді, було свосвідною антологією української літератури, як це стверджував і покійний Михайло Орест. До речі, примірник цього видання зберігається в автора цих рядків.

Пізніше в цьому видавництві вийшли такі видання: поезії Максима Рильського "Синя далечин" та "Крізь бурю й сніг", П. Филиповича "Простір" та "Земля і вітер", Миколи Зерова "Камена", а також збірник, присвячений пам'яті Стебницького, який саме тоді помер. Це було розкішне видання, в якому взяли участь друзі та прихильники покійного: А. Ніковський, С. Єфремов, М. Зеров, Бігановська та інші.

На початку 1929-го року нове 7-ме видання словника Гр. Голоскевича було вже в друці, як влітку того ж року почалися масові арешти серед української інтелігенції: письменників, науковців, учителів — у зв'язку з вигаданим і препарованим процесом СВУ. Першого липня заарештували А. Ніковського, потім Єфремова. Гр. Голоскевич, що був тісно пов'язаний по науковій роботі з двома попередніми, теж чекав на арешт. І, дійсно, 15-го серпня його заарештовано вдома на Чехівському провулку в Києві. Тоді кожного дня, як і в 1933-34-х роках, когось з інтелігентів арештовували.

На процесі СВУ слідчі за наперед виробленим планом ГПУ в Москві, висунули проти Гр. Голоскевича безліч брехливих обвинувачень. Як свідчить і К. Т. Туркало, Голоскевичеві поставили в обвинувачення, що він належав до партії УСФ, що в період 1921-24 рр. був членом контрреволюційної організації "БУД", а в період 1926-1929 рр. був активним членом організації СВУ (Спілки Визволення України) як один з керівників академічної групи цієї організації. Все це, зрозуміло, справжня вигадка організаторів процесу з ГПУ з метою придушити український національний розвиток, національну свідомість, вдарити по провідній верстві нації — знищити українську еліту.

Як відомо, на процесі СВУ на лаві підсудних було посаджено 45 осіб, а в сотні разів більше було заарештовано й суджено без процесів, часто за закритими дверима.

Гр. Голоскевич був дуже пригноблений. Цьому сприяло ще й те, що він перед арештом приготувався оформити своє одруження, але арешт все ліквідував. Після вироку ним опанувала ще більша розпука й апатія. За вироком він дістав 5 років суворої ізоляції, з яких три роки він пробув у Ярославській в'язниці, а потім його вислали на

заслання до Тобольська. Фактична дружина Голоскевича, що лишилась у Києві, збиралась поїхати до нього відвідати, але незабаром дістала пакунки з речами чоловіка, а потім і телеграму, ніби від господаря, в якого він жив. В телеграмі сповіщалося, що Голоскевич помер від хвороби серця. Це було, як розповідав К. Титаренко, восени в 1934-му році.

Вибравши таки час, дружина Голоскевича поїхала сама до Тобольська, щоб хоч упорядкувати могилу. Там вона довідалась, що речі й телеграму надіслав їй сам Голоскевич і що в день смерги його запросили були знайомі до театру, але він відмовився. А увечері, розрахувавшись з господарями за мешкання, він лишив якийсь лист до НВД, куди він мусив трохи не щодня ходити на реєстрацію, й пішов з дому.

Не витримавши поневірянь і систематичних викликів до НКВД, він покінчив життя самогубством (повісився) вночі у міському парку. Так закінчилось життя одного з кращих мовознавців, упорядника українського правописного словника, що ще й досі є нормативним для нас.

Цього року минає 45 років з дня смерті і 95 років з дня народження нашого знищеного науковця, але ми й досі не маємо доброї докладної праці про його діяльність, навіть біографічні відомості про нього дуже обмежені. Сподіваємося, що наші наукові організації подбають про те, щоб до століття з дня його народження було написано й видано ґрунтовнішу розвідку про життя людини, яка віддала стільки праці для збереження нашої рідної мови, найбільшого скарбу кожної нації.

Е. ШРАЕР ЗА КОНЦЕПЦІЮ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ В КАНАДІ

"Щоб збудувати цілу націю, слід шанувати її поодинокі частини". — заявив генеральний ґубернатор Канади Едвард Шраер у своїй промові під час відкриття парламенту, висловлюючи повну піддержку концепції багатокультурності.

Е. Шраер, батьки якого — це німецькі колоністи з Підгаєччини, Західна Україна, відомий із свого приязного відношення до українців ще з тих часів, коли він був прем'єром Манітоби.

Він заявив, що до вступу іміграційного закону буде внесений спеціальний додаток, який утвердить ідею багатокультурності в Канаді.

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!

Комісія Допомоги Українському Студентству шле всім Вп. Добродіям і Співробітникам з нагоди СВЯТ РІЗДВА ХРИСТОВОГО і НОВОГО 1980 РОКУ найкращі побажання з щиросердечною подякою за дотеперішню підтримку.

Звідомлення з праці з поіменною подякою за пожертви у 1978 і 1979 роках буде подано на початку 1980 року.

Головна Управа Комісії Допомоги Українському Студентству:

KoDUS

29, Rue des Bauves, 95200 Sarcelles, France

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

(З недрукованих спогадів¹)

...А сосни гудуть-гудуть...

— Чого так сосни гудуть?

— Хуртовина. Вітри.

Ох ви, сосни мої — азіатський край!

М. Хвильовий. "На глухим шляху"

З вістками про літературне життя в Харкові незмінно в'язалося в Києві ім'я Миколи Григоровича Хвильового.

Як водиться в таких випадках, говорилося про нього багато всячини. Насамперед — що це ніякий не українець, а трохи не зукраїнований кон'юнктурник, що він і ніякий не Хвильовий, а справжнє прізвище його Фітільов; що він і мови української як слід ще не знає, бо вживає в своїх писаннях багато москалізмів; що він — активний більшовицький партизан — трохи не сам чекіст; що він, нарешті... незаконнонароджений син якогось зовсім неосвіченого росіянина й української вчительки — навіть до таких легенд, що скидалися швидше на плітки базарних перекупок, доходило в київському літературному середовищі.

Та це й не дивно. Коли на творчому, а особливо літературному виднокрузі з'являється небуденної яскравості зірка, навколо появи її завжди починають вирувати всякі, навіть найнеможливіші, поголоски. Така вже людська вдача. І то, здається, не тільки українська вдача.

А що Микола Хвильовий уже з перших кроків появи своєї на літературному полі показав себе справді постаттю небуденною, свідчили вже його сміливі, гострі і талановиті твори.

В той час у Києві знали вже, здається, його "Кота в чоботях", його "Редактора Карка", його "Санаторійну зону", а може вже й "Сині етюди" і ще дещо. Всього не пригадаєш.

Одно тільки певне: вже ці перші ластівки з ранньої творчості Миколи Хвильового беззаперечно свідчили про високу обдарованість автора їх, про глибочинь його мислення, про гостроту сприймання сучасної розхристаної советської дійсності і — головне — про майже одчайдушну сміливість його в зображенні тодішньої "революційної" тієї дійсності саме на Україні. І саме з погляду українського.

Все це примусило киян відразу насторожитись і, помінаючи всякі плітки, ставитись до Миколи Хвильового з належною увагою і повагою.

І коли одного холодного (здається, осіннього) дня в Києві прочули, що гурток українських письменників із Харкова має відвідати Київ і виступити прилюдно з читанням своїх творів і що між гостями буде й Микола Хвильовий, ця звістка блискучино розлетілась по високошкільних авдиторіях, по закладах, по студентських гуртожитках та інших закамарках, де мешкала вбога на

земні блага, а багата духом українська молодь, і та звістка стала хвилююча подією дня в Києві.

Передумуючи тепер, на далекій відстані часу, той факт першого приїзду харківської групи українських письменників саме до Києва й аналізуючи його в аспекті дальшого розвитку подій в українському літературному житті двадцятих ро-

¹) Відомий український поет і прозаїв Олекса Кобець (справжнє прізвище Олекса Петрович Варавва, 1889-1967) залишив свої спогади під назвою "Записки письменника". Творчо активний діяч української літератури 20-их і 30-их років, він був у центрі її процесу й знав близько багатьох письменників і літературні події того часу. Як автентичні свідчення учасника літературного процесу тих років його нариси варті того, щоб з ними ознайомилися ширші читацькі кола. Завдяки ласкавому дозволу сина покійного письменника Олександра Воронина публікуємо перший нарис із "Записок письменника" про Миколу Хвильового.

Коротко відомості про автора спогаду такі: народився 28-го березня 1889 року в Каневі на Київщині, у бідній селянській родині. Літературну діяльність почав 1912 року в газеті "Рада". 1913 р. вийшла його перша збірка поезій "Ряст". Друкувався ще в журналах "Маяк", "Дзвін" і "Літературно-Науковий Вісник". Під час Першої світової війни був на фронті, потрапив у полон, перебував у таборі полонених у Фрайштадті, яким заопікувався був Союз Визволення України. Тут С. Кобець розгорнув ширше свою літературну діяльність. Писав поезії, нариси, драматичні етюди і дописував до "Вісника" Союзу Визволення України. Повернувшись з полону, відразу включився в громадсько-культурну працю і вчився у Вищому Економічному Інституті в Києві. Згодом працював у "Сільському господарі" й редагував популярний у 20-их роках журнал "Нова громада" (1922-1927). Автор численних оповідань, драматичних етюдів ("Христова ялинка", "Коли задзвонить великий дзвін", "Великий злочин маленького Михася", "В Тарасову ніч" та інші), збірок поезій ("Ряст", "Під небом чужим", "Сходить сонце") і великого автобіографічного роману "Записки полоненого". Багато перекладав з чужих мов. Зокрема йому належать переклади багатьох лібрет опер і оперет на українську мову. Під час Другої світової війни виїхав з родиною на Захід. Жив у ДіПі таборах, переїхав до США й оселився в Боффало. Був творчо активний. Належав до Об'єднання Українських Письменників "Слово". Помер 5 вересня 1967 року.

Спогади відредагував і довідку автора написав Григорій Костюк. Редакція

ків, мимоволі доходимо до висновку, що вже й цей перший приїзд чи не був початком далеко наперед продуманого комуністичного пляну поступового запрягання розбурханої творчої стихії в шори отарності.

Це, ніби добровільне, загання молодих, творчих сил до однієї кошари, щоб легше і зручніше ними верховодити, виразно позначилось на всіх дальших етапах ідеологічного керування літературним процесом на Україні комуністичним політбюром із Москви.

Найкращою ілюстрацією для підтвердження такого висновку про намагання стабунувати місячі, непокірні і тим небезпечні комунізмові з його духового "всеуравнилсвою" творчі одиниці, буде пізніша побудова в Києві, а особливо — і раніше — в Харкові спеціальних, спільних будинків для житла письменникам.

У Харкові, наприклад, у такий будинок, що бодай назву якимось чудом зберіг далеку від офіційщини, бо названий був будинком "Слово", було зігнано весь письменницький Харків, бо аж шістдесят шість родин українських письменників. У цьому будинку не мало відбулося трагічних подій, найтрагічніша з яких — це самогубство в тридцятих роках того самого Миколи Хвильового. А взагалі за десять років існування цієї харківської літературної кошари, перед початком другої світової війни, в будинку "Слово" з тих шістдесяти шости родин українських письменників ледве залишилося щось шість — решта так чи інакше з харківського обрію зникла, винищена аж надто ретельним до виконання наказів з Москви місцевим комуністичним режимом.

У Києві будинок письменників було названо вже офіційніше — ближче до справжнього духу совєтської дійсності. Цей будинок тут звався "Роліт" — скорочено від "робітник літератури". Не письменник, не творець, не представник духової еліти свого народу, а "робітник" од літератури. А наслідком проживання українських письменників і в київській кошарі не на багато були кращі від харківських.

Але це все — між іншим. Це — ліричний відступ, який хотілося навести при нагоді, бо нездому, чи пощастить іще десь і колись докладніше, як того б хотілось, чи бодай коротко, як тут, висловити і цю свою думку, що мимохіть насувалась при спогаді про наше тодішнє животіння в "найдемократичнішій країні світу".

Тоді — в двадцятих роках — іще про це не думалось.

Тоді в Києві подією дня був приїзд із Харкова групи українських письменників.

Велика зала, льожі й усі яруси театру на Фундуклейвській уже заздалегідь, може за годину перед початком літературного вечора, були до берегів переповнені. По самі вінця. Публіка була найрізноманітніша, особливо щодо одягу, але переважала молодь і то, безперечно, високошкільна та середньошкільна молодь. Шапки, теплі буряусики, незграбні чоботи (більше онуч — аби ногам тепліше) переважали. В театрі не палили,

бо Київ ще переживав затяжну паливну кризу. Проте юну масу публіки гріла її власна молода кров. Театр гудів перед початком, як розтривожений несподіванкою, працюючий, невгамований вулик.

Нарешті — завеса впала. Слово розпорядника — мимо. Майже годинний виступ літературного критика з Харкова Коряка — мимо. Якесь невиразна новелька чи Копиленка, чи ще когось — мимо.

Аж ось із-за лаштунків підійшла ближче до рампи невеличка і непоказна постать у сірій солдатській шинелі, з чорною кучмою буйного волосся на голові, з широкими, чорними бровами, що густими дугами сходились на перенісці, у військових черевиках із обмотками. Чоловік став, глянув на залу, злегенька привітно вклонився.

В душі глядачів урізалася та мись погляду його великих очей, щоб ніколи не згаснути в уяві тих, хто з ними раз зустрівся. Очі і брови. Дві незабутні, зворушливі деталі цієї сірої, як сіра була вся тодішня совєтська дійсність, постаті в солдатській шинелі.

Розпорядник попередив, що товариш Микола Хвильовий прочитає свою новелю "Я".

Гомінка зала ще не заспокоїлась. Чути було часте кашляння, човгання стільців, подекуди ще не закінчені, притишені розмови.

Хвильовий почав читати. Почав звичайним собі людським голосом, у якому спершу не чулось нічого особливого, але слово за словом, кидане ним перед тисячну масу ще не зовсім заспокоєних слухачів починало викликати все більшу й більшу увагу. Навіть напруження. Навіть перенапруження.

Голос читача, що відразу здався трохи загострим, з якимись неблаганно-металевими нотками, поволі перетворювався в глибокі, задушевні звуки зворушливого грудного тембру, що мимохіть приковували справді всю увагу слухачів до дна.

Зала завмерла. Тиша — абсолютна.

Слово за словом, мазок за мазком — чистої, прекрасної української мови (часом починало виринати питання: чому такою чарівною мовою говориться про такі жахливі, нелюдські справи?). Хвильовий змальовував отруйну, задушливу атмосферу чекістських льохів, атмосферу безвиході, створеної, здавалося, сатанинською, якоюсь неблаганною, апокаліптичною силою...

Почувалося безпорадне, смертельним жахом стискуване борсання української душі, захопленої пасткою фатальної неминучості...

І те, що починало було забуватися під впливом вічно юного, вічно нового в житті людському, починало знову виринати в душах і уявах настоїженої, завмерлої в увазі залі. Знову перед тремтливими душами тисяч людських істот виринали з кривавих підземель ЧеКи отруйні випари і примари неблаганної дійсності.

Були моменти, коли хотілося зірватися з місця, бігти геть, світ-за-очі, хотілося хлипнути чистого, неотруєного атмосферою чекістських катівень повітря, хотілось одчайдушно, істерично крикнути:

— Годі! Знаємо! Чули! Бачили!

— До-о-сити!...

А читець у сірій солдатській шинелі добивав свідомість слухачів...

"...Ось що принесла і що несе в своїх закривавлених ідеологічних торбах дика комуністична сила..."

"... Я мушу вбити, ні, я навіть свідомо, власноручно вбиваю свою Матір, яка в муках дала мені побачити цей світ; я знищую те найдорожче, про найдорожчість чого ніколи, ніде, відколи світ стоїть, не виникало, здається, суперечок, — я мушу переступити через труп мною позбавленої життя Тієї, яка дала життя мені, переступити, щоб задовольнити й оправдати самим Люципером, здається, вимріяні й вигадані пекельні постулати переступити світу... Боже! Боже! Та куди ж іти вже далі?!..."

Такі міркування викликало слухання того, що читав Микола Хвильовий...

Поруч мене сиділи Григорій Косинка і Тодось Осьмачка. В хвилини душевного відпруження, в якісь ледь помітні павзи в діянні на свідомість слуханого я мимохіть зиркав на своїх сусідів, зиркав так, щоб вони того не помітили.

Завжди усміхнений, життєрадісний і непосидючий Косинка аж надто, як на мою думку, перенасичений тим, що зветься скепсисом щодо всякої чужої (не його) творчості (а була у нього така непогана риса у вдачі!), сидів, міцно стиснувши вуста, на яких ні сліду не було його негаснимої усмішки, і, насупивши свої досить густі й виразні брови, чого з ним майже ніколи не траплялося, слухав усім єством. Очі його були прикуті до сірої постаті на кону так, що, здавалося, ніяка в світі сила не відірве їх від винуватця того глибокого душевного зворушення. А що діялося в тих очах!...

Осьмачка сидів так само, як прикований до місця — жоден нерв, здавалося, не ворухнеться в його високорослій, незграбній постаті — сидів із широко розкритим ротом, чого ніколи ніхто не помічав у нього раніш — аж нижня губа трохи, здавалося, одвисла від глибокого зворушення, від такої справді несподіванки...

А Хвильовий дочитував.

Ми звикли вже до того, що коли артист, чи співак, чи промовець закінчує на кону свій виступ, вибухає буря оплесків ще наприкінці його останньої фрази чи останнього звуку співу.

Хвильовий докінчив, скромно вклонився, повернувся й пішов за лаштунки. Зал якось, трішечки довшу за звичайну, мить мовчала, мов приголомшена. І вже коли автор "Я" зник за лаштунками, несподівано вибухла паленими оплесками, які не вгавали аж надто довго.

Хвильового викликали, гукали, просили.

Розпорядникові, що вийшов оголошувати наступний виступ, не давали говорити.

Осьмачка біля мене глибокодумно крякнув, а потім промовив: "умгу...". Що то мало значити — не знаю, але думаю, що багато всячини.

Косинка труснув кучмою молодого, неслухняного волосся і багатозначно сказав:

— Оце то колопнув... до самого дня...

Театр шалів від вигуків, від оплесків. Довелось

оголосити перерву для заспокоєння. І відразу — гуртки й гуртки, жваві розмови, жвавий обмін думками про враження від пережитого. Молодь справді переживала прослухане, як неабияку подію.

Далі виступив Тичина. Дарма, що був він обвіяний чарами глибоких симпатій за свої перші, справді неповторні поезії, дарма, що в той день виступ його відзначався якимось особливим піднесенням — він не деклямував у звичайному розумінні, а майже співав і таки часом співав свої, ретельно вишліхтовані й високою поезією насичені слова-образи, його виступ вітали, але далеко було до того вітання, якого перед ним зазнав автор страшної новели "Я".

Виступав іще Сергій Володимирович Цилик — пізніший організатор і вождь Всеукраїнської спілки селянських письменників "Плуг" — "папаша" (татусь), як його довгі роки звали письменники. Він читав свої, завжди важкі, кострубаті і... неталановиті байки. Виступав іще хтось із киян, а може й харківчан, але ті виступи не залишили вже ніякого сліду в душах і свідомості слухачів.

Залю до кінця того вечора переживала глибокі враження від прочитаного Хвильовим.

Можна, розуміється, всяко тлумачити й розшифровувати вимушену символіку прочитаної Миколою Хвильовим його новели "Я", і її, безперечно, по-різному й сприймали окремі одиниці чи групи слухачів. Але одно безперечне: Микола Хвильовий перший й, на "всеросійський" тодішній масштаб, зважився безприкладно сміливо й чесно підняти красчок завіси — закривавленої убивцями завіси, що приховувала від очей світу жахи підземелля ЧеКа.

Багато пізніше по тому московський письменник Ромашов виступив із своїм романом "Шоколад" (був перекладений і виданий також українською мовою), у якому тло дії й дієві особи були чекістські.

Слідом за Хвильовим на Україні тематику з діяльності ЧеКи ("караючого меча пролетарської революції") почали зачіпати й інші українські письменники.

Серед них Олекса Слісаренко ("Ніжну квітку полкову я для примхи не зірву..." це з його ранніх поезій) не раз у своїх витончених новелях змальовував дегенеративні типи чекістських катів і всю тяжку, отруйну атмосферу безкарної розправи звіря над беззбройними людськими істотами.

Та недовго тішились тодішні майстри українського мистецького слова можливістю бодай таким способом кричати на весь світ про жахи, які приніс на Україну червоний московський окупант, — незабаром на всяку тематику з життя й діяльності ЧеКи, як і пізнішого ГПУ, НКВД і т. д., було накладено суворе, не порушне вето, переступ якого карався по-чекістському. І всі твори українських письменників, що так чи інакше заторкували цю гангрену, були вилучені (там ніколи не конфіскували, а тільки "вилучали" з обігу, там ніколи не вбивали, а тільки "ліквідували"), а творців їх поволи теж було вилучено не тільки з обігу, а навіть із життя на цьому світі.

Дісталось, між іншим, і Ромашову за його "Шоколяд", хоч у того представника "братньої" літератури трактовка всієї події і самого тла ЧеКи була далеко не та, що у письменників українських. Зокрема, в "Шоколяді" Ромашов намагався героїв свого роману — чекістів — змалювати людьми з високими душевними якостями, і одного з них головного персонажа роману, що зовсім "випадково", через дружину свою, заплутався в прийманні від жертв ЧеКи хабара шоколядом, засуджує на смерть як порушника "високих і чистих" законів ЧеКи, і ту смерть винуватець, нібито, зустрічає з задоволенням, з повною свідомістю заслуженості її...

Ще пізніше Бруно Ясенський із своїм романом "Людина міняє шкіру" тільки підтвердив цю нашу думку про неоднакове ставлення українських і московських письменників до однієї з найбільших підвалин, на яких будовано комуністичну владу.

Бруно Ясенський намагався справді героїзувати чекістів як відданих ідеї, кришталіно чесних та відважних подвижників на терені перебудови світу... До речі, і сам Ясенський, і його роман "Людина міняє шкіру" пізніше також були вилучені з життя...

Українські письменники двадцятих років нашого віку в тодішніх своїх творах на матеріалах діяльності "органів пролетарського правосуддя" так не трактували чекістів — цих наймерзніших опричників, покидьків суспільства.

І перший у цьому напрямку шлях показав Микола Григорович Хвильовий своєю новелою "Я". У тому його безперечно, неоціненна заслуга і перед українським народом, і перед усім цивілізованим світом.

І тому так вітала його київська молодь у вщерть переповненій залі театру на Фундуклеївській вулиці якогось холодного осіннього вечора.

Друга моя близька зустріч з Миколою Григоровичем Хвильовим відбулася в Харкові десь узимку 1924 року.

Над долею журналу "Нова Громада", якою я був найістотніше затурбований, нагромаджувались важкі хмари небезпеки. Уже кілька разів пропоновано мені переїхати з редакцією до Харкова, де, як відомо, був пильніший догляд і ширші можливості того догляду.

Знаючи, що такий переїзд буде початком кінця цього, з усякого погляду, симпатичного і чи не єдиного справжнього українського органу громадської думки й бодай поверхово вільної, не за примусом твореної літератури, — органу, що чудом іще зберігся на тлі тодішніх умов життя, я всяко опирався переводові до Харкова, і в тій справі мене й було викликано до столиці УРСР.

Треба було мені побачитися з головою Всеукраїнської спілки селянських письменників "Плуг" — Сергієм Володимировичем Пилипенком. У Харкові була тоді жахлива житлова криза, і Пилипенко жив у готелі — в так званому "Селянському будинку" на Павлівському майдані. Не принесла мені нічого втішного та зустріч.

Насамперед, прийшовши просто з потяга десь уже по 9-й годині ранку, я застав "папашу" з його тісенькій кімнатці ще в ліжку. І чи тому, що поруч із ним, сором'язливо кутаючись у готельні ковдри, тулилась його дружина, чи тому, що напів-перелякані, аж надто великі красиві, виразно-чорні очі пані Пилипенкової, якими вона крадькома зиркала на мене з-під ковдри, не втручаючись у нашу розмову, справили на мене гнітюче, глибоко співчутливе до неї враження, — зустріч і розмова з "папашею" залишила в мені глибокі сліди незадоволення.

(Закінчення в наступному числі)

ЄЛЛОВСТОНСЬКИЙ ЗАПОВІДНИК У ВАЙОМІНГУ

У західній частині Сполучених Штатів Америки простяглися з півдня на північ Скелясті гори. У північно-західній закутку штату Вайомінг, довкола гір розкинувся Єлловстонський національний заповідник. Звідси одні ріки несуть свої води на схід, другі на захід, а треті на південь.

Околиці Єлловстонського заповідника на дев'яносто відсотків покриті сосновим лісом. Білі поселенці відкрили ці околиці понад лише 170 років тому. Різноманітна природа, озера, ріки, гейзери, теплі джерела води, кип'ячі багна, багняні вулкани, ліси наповнені різними звірями так захопили багатьох мандрівників, що вони почали пропагувати, щоб цю територію зберегти в первісному вигляді. Конгрес США 1872 року виділив дев'ятсот тисяч гектарів території для національного заповідника. Спершу цією територією опікувалася цивільна влада. Пізніше передали її армії, яка побудувала там багато доріг, мостів та вможливила доступ до багатьох місць. З 1916-го року створено спеціальну організацію, обов'язком якої є опікуватися заповідником.

Південно-західня частина заповідника найбільш притягаюча. Там налічується коло двох сот гейзерів. Сто двадцять з них мають назви, а решта — безіменні. Один з найбільших гейзерів є Великан. Він часто викидає кип'яток і пару з своєї пащі понад шістдесят метрів вгору на протязі півтори години. Найвідомішим і найпопулярнішим з гейзерів Єлловстонського парку є Олд Фейсфул (в перекладі, Вірний Старий). А назвали його так тому, що він сотки років безперебійно, регулярно, кожних тридцять чи сорок хвилин викидає протягом чотирьох хвилин високо вгору тисячі галонів води.

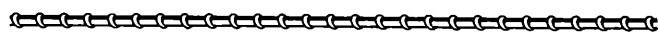
В околиці, де розположені гейзери, розкинулися близько чотирьох тисяч теплих джерел. Вони творять довкола себе невеличкі озера. Деякі з таких джерел багаті на сірку. Гаряча вода розклала сірку і в повітрі в багатьох місцях стоїть сірчаний запах.

Води теплих джерел, гейзерів і танучого снігу, який в багатьох місцях лежить у горах і літом, утворили чотири більші річки. Ці річки століття-

ми вгризалися все глибше й глибше у землю і тепер їхні води дзюрчать глибоко в проваллях. Єлловстонська річка є найбільшою річкою заподіника. Вона пробивається гористою місцевістю, творячи кілька водоспадів, до озера тієї ж назви. Єлловстонське озеро є найбільшим озером у світі на такій висоті над поземом моря.

Північна частина парку багата на різні поклади мінералів. Вода теплих джерел розчиняє ті мінерали і з тих околиць пливають до річок жовті, зелені, сині й помаранчевого коліру потічки.

Положення парку є ідеальним для звірів. В заподінику птахи та звірі охороняються законом. Тому в ньому можна зустріти коло двох сот родів різних птахів, яких не побачите ні в якій іншій частині США. А звірі — олень, лось, буйвол, степовий вовк, зубр, ведмідь — вільно прогулюються недалеко від доріг. Ведмедів, яких треба берегтися, не треба шукати. Вони десь напевно вийдуть на дорогу, з похнюпленими головами проти авта. Хочеш чи не хочеш — мусиш стати. Вони впруться передніми лапами у закриті вікна, мирно заглянуть до середини, ніби перевіряючи, і помандрують далі. (Око)

Петро РОЄНКО

"СВІЧА В СВІЧАДІ" В. СТУСА

Ми вже говорили про новіші збірки поезій І. Світличного й М. Руденка, а тепер — про збірку поезій "Свіча в свічаді" Василя Стуса. Ця збірка складається з: а) дев'яти поезій із збірки "Зимові дерева", б) п'яти поезій із невиданої збірки "Веселий цвинтар", в) поезій, написаних в ув'язненні між 1972-76 р., г) Стусових перекладів Р. Фарнгагена і Р. М. Рільке. Додаток: бібліографія поезій і статтів Стуса*).

В передмові (між іншим) читаємо: Василь Стус народився 1938 р. в родині селян на Вінниччині; вчився в Донецькому педінституті. Відбувши військову повинність, Стус працював учителем, шахтарем, часописним робітником. Його поезії почали друкуватися 1959 р. У "Дніпрі" (1963 р.) видруковано першу добірку Стуса, а після цього появилось кілька його рецензій і поезій. 1964 р. він став аспірантом в Інституті літератури АН УРСР. 1965 р. арештовано й засуджено десятки інтелігенції. Стус став по боці переслідуваних. За це його збірку поезій "Зимові дерева" не видруковано, а самого Стуса виключено з Інституту; і після цього працював то в історичному архіві, то на будові київського метро, але скрізь його звільняли з праці на домагання КДБ; і так аж до арешту 1972 р. Його засудили на 5 р. у пермських "виправних" колоніях і 3 р. заслання.

Під час судилища поетові казали, що в його збірці поезій "Зимові дерева" є "наклепницький зміст". У відомих нам поезіях із цієї збірки поет

просто стверджує дійсний життєвий стан в УРСР. І за це дали постові єдине право: страждати, надриватись і поволі конати в ярмі.

Ось опис картини із животіння поета:

Отак живу: як мавпа серед мавп
чолом прогрішним і тавром зажури
все б'юся об тверді камінні мури,
як їхній раб, як раб, як нищий раб.
Повз мене ходять мавпи чередою... (ст. 26)

Такий стан витворила державна система, де людина мусить бути рабом, мавпою, де "сказитись легше, аніж бути собою". Поет просить Бога, щоб дав нам сьогоднішній день, тобто жити тепер, бо

Догоряють українські ватри,
догоряє український весь
край. Моя дорога догоряє...

а отже завтрашнього дня може не бути ні народів, ні поетові. Хіба ж не такою жорстокою є дійсність в Україні?! Дітей виховує держава. З малих років їх привчають "складати оди рідній КНР". Чого ж можна сподіватись від так вихованих дітей? Певно не користі своєму народові, своїй культурі чи батьківщині. Все зроблене, щоб вони вирости рабами й служили окупантові.

У час арешту Стуса забрали у нього приготувану до друку збірку поезій "Веселий цвинтар". Йому вдалося відтворити п'ять поезій з тієї збірки. Одна із них присвячена Аллі Горській:

Ярій, душе. Ярій, а не ридай!
У чорній стужі сонце України,
а ти шукай — червону тінь калини,
на чорних водах тінь її шукай.
Бо мало нас. Дрібнесенька шопта
мине для молитов і сподівання.
Застерігає доля нас зарання,
що калинова кров — така крута,
така терпка, як кров у наших жилах.
У білій стужі білих голосінь
ці трона болю, що падуть в глибіню,
безсмертною бідою окошились. (Ст. 37)

Найбільший розділ у збірці складають поезії, які написані в ув'язненні в роках 1972-76... Поет опинився "за ґратами, за вартами, розбурханий на сльозах". Далеко залишилась Україна, а перед ним часом немилосердна дійсність:

тут править інший бог —
марксист, расист і людоджер,
один за трьох.

Поет хоче знати відповідь на питання: чи буде вільний, чи повернеться до рідних "бодай душею голою, бодай

пречистими і білими кістками.
Чи ж нами втішиться наш рідний край,
заграє радісна зоря над нами..."

*) Василь Стус "Свіча в свічаді", поезії. В-во Сучасність, 1977. Стор. 126.

Відповідь — гробове мовчання... А втім, і там слова — облуда, а люди — зрада. В такому оточенні живуть його батьки. У них велике горе. Це завдає Стусові подвійних страждань. Як реагують люди на це

На цій страшній люциперській роботі,
де все людське мукою взялось?

Поет свідомий, що потойбіч людського страху існує одвічне, але шлях до нього дуже тяжкий. Часом тілесні болі й страждання спричиняють такі переживання, які викликають відчай або психологічну дисгармонію — розладнання психологічної структури. Стус силкується не допустити до трагічного кінця... Він часто застановляється над глибшою причиною трагічної долі його і народу. Свідомість йому ніби підказує, що сучасне — це визрілі наслідки минулого.

До нелегких переживань спричинюється і погане здоров'я поета. Бувають такі дні, що він і вночі страждає. Тоді нема можливості психічно відпружитись і відпочити. В такому стані тяжко стриматися, щоб не висказати те, чого не сказав би в зрівноваженому стані.. Часом появляються в поета сумні образи:

сьогодні — згибіло, майбутнього — нема.
Щось на душі лежить, чого повік не збути,
ні з серця вирвати. Тюрма — тюрми тюрма!
Плач, небо, плач і плач! Пролляйся небокромом,
і зорі опадіть з потьмарених небес!
Чи в світі є сурма, що по мені заграє
останньої уже, щоб більше не воскрес. (Ст. 63)

Поет свідомий, що на "душі лежить" щось таке, чого не легко збути. Чому? Бо воно пов'язане з долею народу й минулим. А сьогоднішнє? "Йому бо — ніч до пари".

Василь Стус часто згадує рідний край. Та ці спомини не полегшують його душевних страждань. В них ніби "непомітно" зображується спільне поета і народу — а ним є неволя, неволя духовна і фізична. Часом поетові "наснитися" те, що він бачив на батьківщині. Та й там

ні друга поблизу нема,
ні подруги немає.

У мислях Стуса, ніби на фільмовій плівці, відзеркалюється рідне:

Здається, чую: лопають каштани,
жовтозелену викидають брость,
а наді мною київське весняне
пахуче небо гуком налилось.
Здається, бачу: рвуться буйні трави,
де вже відговорили всі струмки,
а Україна, лебедина, Слава
за сином назирає з-під руки.
Невже то квітень? І шпачиний клекіт,
ачи немудрі впини, чи чужі
обірвані рулади? Чий же шепіт
урвались на воронованім ножі? (Ст. 74).

Хіба такий спомин може полегшити страждання поета? Поетові пригадуються пагорби за горою — "паділ, буерак.

Цвітуть волошки в золотому житі,
і над смарагдом луки сяє мак.
У чорній сукні мавка білорука
ступає — ніби вічністю пливе.
Кружляє мак, а над смарагдом луки
уже нависло небо гробове". (Ст. 76)

Як же має повестись, що має робити поет? Що має робити свідомий українець, який дорожить самотністю свого народу?

З "плачу" й пережиття болю може народитись краще. Вихід на чисті води тяжкий, а "пізнання дороги трачених доріг" жорстоке, але це пізнання має випроводити нас на шлях волі.

— — — — —
спізнай смертельні чари
дороги добрі почезань,
свавілля і покари.
Хоч тяжко душу берегти
під небом цим полуднім,
а треба йти, а треба йти
щосвятом і щобуднем. (Ст. 70)

Треба наполегливо боротись за добро. А в найгірших умовах

Із себе виклич лева і волай,
нехай ридання, деручке і чорне,
цю огорожу світову огорне...

— — — — —
Із себе виклич лева і шалій
між засувами, ґратами, замками,
бо зацвітає всесвіт шпичками,
колючими дротами веремій. (Ст. 79).

Особисті горе і нещастя — дуже бліді супроти того, що діється на батьківщині.

Людино, що твої воління,
віками значені сліди?
Оце впокоєне струмління
прозрінь, радіння і біди.
І що усі твої напасті,
і сподівання, і жалі,
як по Вітчизні вічні страсті
горять, як зорі на шпилі. (Ст. 80)

Страх — це могутий магік, він часто так волюдіє людиною, як гадюка над зайцем, який біжить у її смертель-пашеку, кричучи перед смертю. Радянська система — це постійне прищиплювання страху в людській душі. Людина в тій дійсності стане свічею, коли переможе в собі страх.

Стань! Не стирай з свічада порохи —
то все твої страхи, страхи, страхи.

У межових ситуаціях, коли рішається майбуття народу, переважливим є те — по якій стороні стане інтелігенція! Українська історія не може похвалитися тим, що більшість нашої інтелігенції ставала по стороні народу у його боротьбі за бути чи не бути. Вона у подавляючій більшості пристосовувалась до існуючих обставин. Можливо,

керувалась вченням отців: кожна власть від Бога... Тому нас дуже радує, що в сучасний час є такі як Василь Стус. Він свідомо став по стороні боротьби за добро і права народу. Таку боротьбу називаємо священною! Вона єдина життєдайна і життєтворча. Всі ті, які реклямують себе "героями" — це фарисеї і злочинці, бо спекулюють кров'ю священних героїв і лицарів!... Погоджуємося з Стусом поетом-героєм, що

Блажен, хто витрачає уміє,
коли заходить час утрат,
щоб залишалася надія
і виросла во сто крат.

Іншими словами — поступати так, щоб надія перевтілювалась в активну боротьбу добра проти зла.

Господеві ж поет подякує

що мале людське життя,
хоч надією
довжу його в віку.
Вірою тугу резвію,
щоб бути завжди таким,
яким мене мати родила
і благословила в світі. (Ст. 108)

І героїська постава поета, і щира молитва — все це сприяє кращій долі народу і країні.

Щодо формальної сторони творчості, то скажемо лише, що майже вся збірка написана "білим віршем". Але це аж ніяк не зменшує мистецької вартості творів...

Замість заключного слова, повторимо слова-сонет поета:

Як з вікна в позапростір, позачас,
за мури німоти і всепокорі,
так світяться свічада, світлом хорі,
і пильно задивляються крізь нас

у ссайва, що озерами стоять
на споді наших душ і лянівці ночі.
Стань. І молися, попустивши очі,
допоки не відчуєш благодать,

що йде на доли. Полиски вогнів
враз висвітлять на ярому екрані
ковчег терпіння в синім струмуванні,

і знімуть кільця літ, кружала снів,
і ти, залишений в осерді серця,
збагнеш, якої проби диво смерть ця.

(Ст. 91)

У 30-річчя "Нових днів"

поможіть збільшити

число передплатників!

СЛІДАМИ НАШИХ МАТЕРІАЛІВ

Іван СТАРИЙ

ХТО МИ І ЧИЇ МИ ДІТИ

А хто матір забуває,
Того Бог карає...

Т. Г. Шевченко

У журналі "Нові дні" в травневому числі за 1979 рік надруковано статтю пана Г. Гордієнка під заголовком "Доля небажаних". У цій статті автор робить короткий огляд праці Н. Велецької: "Поганська символіка слов'янських архаїчних ритуалів".

Свою статтю п. Г. Гордієнко закінчує так:

"Час, коли автор цієї статті пише її, не має нічого з тими передумовами, які панували в доісторичні часи. Спеціально щодо матеріальних причин "небажаності" до старших людей, то ці причини майже не існують серед читачів цієї статті. Але помимо того, з родини, з родинного гнізда, з товариства своїх молодших нащадків старші мусять забратися. (Підкреслення моє. І. С.).

Не на дубках, не на санках, бо вже на "Фордах", "Шевроле" чи ще яких там "Кадилаках", а їх такі повезуть із хати, хоч не під кручу, й не під дерево чи в яку там прірву, а в "Старечий дім", в "Дім опіки над старшими", чи ще як там будуть називатися дома, в яких будуть коротати свій вік "Небажані Старші".

Прочитав я цю статтю, і в мене постало питання: А чому то старі мусять забратися з родинного гнізда, тобто від своїх дітей?

Я зовсім не думаю, що автор статті, шановний пан Гордієнко погоджується, що старі мусять забратися геть. Ні, він лише констатує, що так, на жаль, є і в українській спільноті.

Недавні я зустрівся з одним відомим нашим громадським і політичним діячем. Він дуже страждає за наш обкрадений пригноблений народ на Україні і готовий життя своє віддати за його визволення.

"А як там ваш батько?" — запитав я його.

"А добре. Я його відвіз у старечий дім, і він там, як у Христа за пазухою, почуває себе цілком гарно".

"То добре. — кажу йому. — А я днями читав у "Геральді" одну судову справу. Судять старого 75-літнього діда за убивство своєї жінки, і він на суді каже: Я дав своїй дружині дві усипляючі таблетки, і коли вона заснула, я перерізвав їй горло, бо я знаю, що їй краще бути мертвою, аніж доживати вік у старечому домі і чекати там смерті".

"А так, так. Є дуже погані старечі дома, але той, куди я відвіз свого старого, то дуже гарний дім, і він не скаржиться".

Я слухав його і думаю: мабуть той дідусь астралієць знав і "погані" і "гарні" дома, а вирішив, що краще його бабусі бути мертвою, ніж

лежати в тих домах. Так тож австралійка, і лежала б вона серед своїх людей. А як же нашому дідусеві, який часто і англійської мови не знає, як же він почуває себе серед чужих людей?

Розповідав мені один такий наш дідусь: "Вони собі розмовляють між собою, а я між ними, як німий. Знайшлася одна сестра — наша дівчина. Прийде було до мене, і розмовляємо з нею про се, про те. Для мене то було справжнім святом. Але не вподобалося одному австралійцеві, і він поскаржився властительці: "Говорять якоюсь собачою мовою, а я їх не розумію. У мене голова від того болить". Звільнила властителька ту дівчину, і я знову лишився один серед чужинців. Хоч би Господь Милосердний забрав уже скоріше мене до себе".

Отаке щастя нашим стареньким у тих "гарних" домах.

Не став я цьому "борцеві за народ" говорити про дідуса, бо він сказав би мені: "Мій старий досить знає англійську мову, так що може порозумітися з австралійцями". Не нагадав йому і Шевченкових слів про матір (а він Шевченка ду-у-же шанує), бо знаю, що він би сказав: По-перше, мати моя вже померла (теж у старечому домі. — І. С.), а батька я не забув і часом відвітую. Правда, через ту громадську роботу маю мало часу, щоб поїхати до свого старого. Але нічого не вдієш. Хто працює для народу, мусить часом забувати і про батька. А потім, часи тепер інші, ніж були за Шевченка".

А я читав його думки і думав: Ні, чоловіче, не часи інші, а діти стали інші. Тоді діти розуміли, що батьки виростили їх, вигодували, і вони, діти, зобов'язані турбуватися за батьками і доглядати їх до самої смерті. І не тому тоді діти не віддавали своїх батьків до старечих домів, що таких домів не було, а тому таких домів тоді не було, що вони тоді нікому не були потрібні.

Звичайно, доглядати старого тата чи стару хвору маму не завжди буває легкою справою. Часом доводиться і недоспати. Але скільки тих ночей не доспала наша ненька, поки нас виростила, і поки ми стали на свої власні ноги! Та проте, багато з наших дітей про це не думають, не згадують або забувають. Авторів цих рядків доводилося зустрічати таких молодиків, які батька ніколи не називали "батьком", а тільки "дідом" або "старим", мабуть вважаючи слово "батько" виявом застарілого сентименталізму, а любов до своїх батьків теж якимсь непотрібним архаїзмом.

Я поділився своїми думками зі своїми друзями, що живуть у Канаді, і вони пишуть мені: "Тут теж повелася мода віддавати старих і німічних батьків до старечих домів. Спочатку їх дітки оббирають до нитки, а тоді відвозять і лишають серед чужих людей і навіть забувають і не відвіднують їх. Жах та й годі! Взагалі, нове молоде покоління не визнає ні людсько, ні Божої моралі"...

Але не завжди слід обвинувачувати лише дітей. Часто буває, що винні самі батьки, бо вони так виховали своїх дітей. Ось вам один такий приклад:

"Чекаю доньку. Пише мені з Англії, де вона працює тепер: Soon I come back to our sunny Australia".

"А якою ж мовою пише вам ваша донька?" — запитую я його.

"Англійською".

"А ви їй?"

"Теж англійською", — відповідає.

"А чому ж не своєю, українською?"

"Бо вона не вчить".

"А чому ж ви не навчили її своєї мови?"

"Бо, бачите, наша мова тут "не важна". (Тобто: не важлива, зайва, не потрібна. — І. С.).

Не подумайте, що це якийсь "малорос", "серавановщик", ні — "великий патріот" (до речі — галичанин). Ви тільки послушайте, як він обурюється, що там, на Україні, провадиться русифікація, закривають українські школи, інтелігенція забуває свою мову, стає "зрадниками" і говорить російською мовою... Отже, на його думку, виходить, що там, на Україні, наша мова "дуже важна", а тут вона вже "неважна". А я, слухаючи його "урапатріотичну" мову, бачив перед собою не українця, а якогось виродка, що думає одно, говорить друге, а робить третє. І я певен, що приїде його донька, і після того, як він у своєму "will-i" перепише все своє майно на її ім'я, вона відвезе його до старечого дому, бо, як наша мова стала для неї "неважна" (так її батько навчав), так тепер і він сам став для неї "неважний". Ну, що ж? Що посіяв, те й пожнеш!...

Але є ще серед нас родини, які зберегли наші добрі українські звичаї і традиції, і де діти люблять, поважають і шанують своїх батьків. Вони не повезуть їх, як "небажаних", до старечих домів, а турбуються і доглядають їх до самої їхньої смерті. І коли я проходжу повз хати, де, я знаю, лежить старий хворий дідусь, а син чи донька, поспішаючи на роботу, не забули нагодувати тата (не "діда" і не "старого", а таки "ТАТА"), і поклали коло нього свіженьку газету чи цікаву книжку, щоб тато не сумував, поки син чи донька повернеться з роботи, — я з пошаною скидаю капелюх і кажу про себе:

"Ще не вмерла Україна".

А коли я на якомусь урочистому національному святі слухаю промову якогось відомого політичного і громадського діяча, і він говорить про наш знедолений український нарід і про свою рішучість боротися за визволення народу, мені хочеться крикнути: "Брешеш, людоморе!" Бо я знаю, що тільки вчора він на "Форді" відвіз свого батька у "гарний" старечий дім, а дочку свою не навчив своїй мові, бо вона, бач, тут уже "не важна". І не турбуєшся ти про той народ, як не турбуєшся і про свого рідного батька.

А на закінчення скажу: якщо хтось, читаючи те, що я написав, упізнає себе, то прошу не гніватися на мене і не подумати, що я "виходячи зі своїх партійних позицій" (до речі, я безпартійний), хотів вас образити. Запевняю вас, зовсім ні.

Колись М. В. Гоголь сказав: "На зеркало неча пенять, коли рожа крива". А я оце пригадав і повторив.

ДЕЩО ПРО 8-ИЙ З'ІЗД УРДП

Часто говорять, що українські політичні партії на еміграції засуджені на скору загибель через брак поповнення молодшими членами. Цього не можна однак сказати про Українську Революційно-Демократичну Партію (УРДП), яка 24-25 листопада 1979 р. відбула в Детройті свій восьмий з'їзд. Правда, й на цьому з'їзді багато говорили про асиміляцію і про брак зацікавлення нашої молоді українськими політичними справами, але одночасно добра третина делегатів це були вихованці та недавні провідники українських молодечих організацій, зокрема ОДУМ-у.

Більше того, — за довгі роки це був перший політичний з'їзд, тон і стиль якому надавали представники середнього й молодшого покоління. Уявіть собі, що з'їзд розпочався точно за програмою, навіть без однохвилинного запізнення. Стисле відкриття з'їзду, яке зробив ген. секретар Олексій Коновал, тривало не більше як п'ять хвилин. На вибір Президії і всіх комісій затрачено не більше 10 хвилин. Привіти від Ради Прихильників УНР, Українського Демократичного Руху, Проводу Українських Націоналістів і від інших організацій були також короткі (або скорочені), доречні й забрали менше години часу. Також звіти Голови й інших керівників партії були добре підготовлені, без традиційної агітки й кучерявої багатомовності. І хоч голова з'їзду д-р Анатолій Лисий нікого з дискусантів не обмежував часом, проте всі намагалися говорити коротко й до речі, за винятком двох чи трьох найстарших віком делегатів.

Треба підкреслити, що 8-ий з'їзд УРДП був призначений для вирішення багатьох пекучих партійних і загальноукраїнських питань, тому він взагалі не передбачав т. зв. відкритої чи фасадно-парадної частини. На ньому не було жадної бутафорії. Якщо хтось хотів би знати, під яким патріотичним гаслом відбувався з'їзд, то я скажу. Гасло було коротке і ясне: "Не курити!" Може воно й не дуже патріотичне (це ж був з'їзд "мінімалістів"), але його дотримувались усі. А ось бомбастичного гасла "Будемо битись!" на якомусь іншому з'їзді, звичайно, ніхто серйозно не брав...

Що ж вирішили кілька десятків делегатів з Америки, Канади, Європи й далекої Австралії, засідаючи два повні дні й майже цілу ніч? Про деякі рішення буде надруковано в резолюціях і постановках з'їзду, дещо залишиться назавжди "партійною таємницею", а дещо зраджу читачам тепер. Отож, хоч з'їзд не мав наміру ні бажання займатися справами умертвленої Української Національної Ради, я виніс враження, що УРДП і в майбутньому активно вклучиться в намагання "воскресити" її, якщо такі намагання будуть. А тим часом УРДП і далі розбудовуватиме клітинки Українського Демократичного Руху як нової

форми вияву українського демократичного табору, й допомагатиме в міру можливостей Прозо-захисному рухові в Україні.

А щоб ці завдання краще виконати, делегати вирішили серйозно скріплювати свою власну організацію і розбудувати українську демократичну пресу. Приємно було ствердити, наприклад, що "Українські вісті" в Америці за рік більш ніж подвоїли число своїх передплатників і зібрали серед прихильників кільканадцять тисяч доларів на купівлю компютера. Розпочато також заходи придбати для видавництва "Українські вісті" власний будинок. Фундація ім. Івана Багряного під головуванням пані Галини Воскобійник досягла, без розголосу і реклами, 80.000 дол. Вкортці має вийти великий збірник на пошану Гр. Т. Кита-стого й книжка В. І. Гришка англійською мовою про голод в Україні 1933 року. Радіопередачі "Свобода" і "Голос Америки" заповнюються переважно членами і прихильниками УРДП.

Коли врахувати, що це лиш мала частка досягнень однодумців І. П. Багряного, П. К. Волиняка, В. І. Гришка та інших, однодумців, на яких агентами й примітивами кинуту нечесно найчорніше п'ятно "неокомуністів", "реалітетників" і "капітулантів", то треба дивуватись їхній жертвенності і силі їх віри в свою правду. Розколювали їх декілька разів, але тих, що витримали, ніхто і ніщо вже не в силі розколоти чи розсварити. Тому приємно було провести два дні в цій одній великій свідомій родині і я не жалію ані видатків, ані трьох безсонних ночей. Зокрема ж приємно було привітати на з'їзді колишнього співробітника з ЦК ОДУМ і "Молодої України" (і недавнього секретаря президії УНРади) Юрія Нагорного, після того як наші політичні шляхи розійшлися були понад десяток років тому й ось зішлись знову.

З'їзд УРДП однодушно схвалив діяльність Секретаріату партії й з невеликими змінами вибрав до керівництва цих самих провідників. Почесним головою залишився Василь Гришко, головою — Михайло Воскобійник, ген. секретарем Олексій Коновал, а заступники голови — Олексій Коновал, Анатолій Лисий і Сергій Маренко.

Я написав про з'їзд УРДП, бо мене на нього запросили. Про з'їзди інших партій напишу тоді, коли мене запросять чи коли треба буде.

М. Д.

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ
ВАШИХ ПОРАД І ДОПИСІВ
НА РІЗНІ ТЕМИ НАШОГО ЖИТТЯ.**

ПЕНЗЕЛЬ СЛУХАЄТЬСЯ МИСТЦЯ

З нагоди висавки картин Катерини Кричевської
Росандич в Оттаві, Канада, 23-24 вересня 1972 р.

Оттава — столиця великої і багатой країни, але для українців це тихий і заможний хутір. Тут, як у казці старого млина, тихо-тихесенько й однома-нітно у якомусь місці греблі дзюрчить вода. Як і навколо Миргорода загоголівських часів, течуть тут дні за днями; рідко коли в цю гавань залетить з великого моря Канади золотий птах, повний сили, життя й молодечого запалу; збудить Дикань-ку на день-два — і так раптово зникне, як і при-летів. А опісля знов і так само дзюрчить вода десь у промитій греблі старих млинів. Чекання прилету іншого птаха триває довго, але як почують вістку про приліт, починається ціла завірюха: тріщать те-лефони, жіночі організації засідають, радяться і плянують, їх бо скликає й активізує Зіна Волох, енергійна й наполеглива голова жіночої організації ім. Лесі України.

...Нарешті — день зустрічі: все готове — про-грамки, печиво, чай, кава, квіти й промови. Спо-дівались кореспондента, але з цим завжди біда: пообіцяє й не прийде... На щастя, маємо й своїх, відомих і поза межами нашого "хутора".

У цей день сонце над столицею Канади (мабуть, сподіваючись виставки) розсипалось щедро верес-невим промінням, відбивалося спалахами-іскорка-ми по золотих гранях щойно збудованого Україн-ського православного собору, де й відбувалася ви-ставка.

У церкві було значно більше людей, ніж звичай-но. І коли о. С. Кицюк оглосив після відправи, що до нас завітала відома українська малярка Ка-терина Кричевська-Росандич, всі поспішили до залі — оглядати виставку. Залю поповнюють гості з католицької громади, прийшов дехто і з-поза українських громад. І тут сонце опромінює карти-ни, а з картин проміння осяває їхні постаті, запалює блиском радості очі. Білі хатинки — як живі перед нами, дивляться з-під стріх, осяяних сонцем. Через густе листя воно просвічується на знайомі з дитинства стежечки, купається в ставку, з якого десь і кудись витікаючи, дзюрчить струмок...

Пензель слухається майстра! Не кожному це вдається. Часом буває й напакі, тоді образ стає мертвим, фарби сплять, не перемовляючись між собою. А тут інакше — українське село, перелетівши океани, прийшло маленькими картинами в залю, розсілося по стендах і пишається своєю красою.

Ось одна самотня хатина в зеленім вінку дерев

Скільки нових передплатників
ви приєднали для "Нових днів"?

неначе говорить до вас: "Дивіться, яка я гарна". А сонце, що посилає їй останній привіт, стверджує слова хатини... Як це можна було мовчазними фарбами заставити ті хатки говорити, і ставки, і поле. За професійною термінологією, це талант.

Люди перебігають від одного образу до друго-го, не знають, який їм купити, бо всі гарні. Ніхто не думає, чи буде той чи той образ пасувати до модерного стилю "лівінгуму". Чи, може, дове-деться перемальовувати щойно помальовані стіни або викидати геть вульвортівські пейзажі в позо-лочених рамках. Картина промовила до душі, все інше зникло, принаймні — в цю хвилину. Хто ж приніс давню, призабуту частину нашого життя?.. Це, як записано в літописі про Олімпія, — хи-трунець. Хитрунець — найгища прикмета талан-ту художника. І той хитрунець, якого представив присутнім сенатор Павло Юзик, стояв тут. Звичайна людина жіночої статі. Не маю права гово-рити про красу "хитрунця" — щоб не нав'язу-вати свого погляду. Кожний нехай сам собі над цим думає. Поза всяким сумнівом, ті теплі й одночасно прозорі кольори, ніжні переливи со-няшних променів, очевидно, тотожні з душею майстра. Навіть тоді, коли бурчить і гнівається, коли болить від кривди душа, ті пелюстки теп-лого проміння, що лягли на картинах, перемага-ють і домінують у житті художника. Інакше б ми не могли бачити цих картин.

Та це лише частина майстерності Катерини Кричевської. Ще інша риса, що свідчить про та-лант художника, — уміння віднайти синтезу об-раного для відтворення краєвиду. Саме це уміння К. Кричевської — синтезувати ідею — стає за-гальнолюдським здобутком. Кожний, хто тут при-глядався до картин — до тих краєвидів, думав, що то його село, його стежки, його ставки.

Це ж ясно: дитячі роки, що їх проводила Ка-труся в мальовничих Шишаках, Яреських, отих згустках краси Полтавщини, відбилися своїми ко-льорами на все життя в душі дівчинки, а перене-сені через кордони багатьох країн встали на па-пері із тією ж ніжністю й красою, яку сприйняло її серце.

Коли б хтось із критиків став говорити про вплив Катерининого діда Василя Гр. Кричев-ського, чи двоюрідного діда Федора Гр. Кричев-ського, або брата чи батька, то це було б непоро-зуміння або звичайний штамп обсерваторів. Не вплив, а продовження величної, безмежної любо-ви роду Кричевських до свого рідного виявлені у творчості Катерини Кричевської — як цілком натурально й логічно успадковані, але відтво-рення — її власне й оригінальне.

Серед численних картинних галерій, що їх мені доводилось бачити, мандруючи світами, пиша-ються світовою славою великі майстри готики, раннього середньовіччя чи ренесансу. І диво — в тих образах немає сонця. Навіть Рембрандт освітлює зміст своїх картин нічними ліхтарями або свічкою чи ще якимсь невідомим джерелом світла. У Рубенса — те саме, як не свічки, то світло, що було потрібне для вияву форм, фор-мально світло і тінь. Це стосується не лише люд-ських фігур, а й пейзажів, на тлі яких вони від-ображені. Є там досконала перспектива, твердий

рисуюнок, але сонця й повітря немає — немає сrganічного поєднання життя природи з людиною. Лише реалізм та імпресіонізм починають пов'язувати людину з реальною силою й красою природи, але це вже опісля або одночасно з Трутовським, Шевченком, Пимоненком і... плеядою Кричевських.

Вже сонце заходило за гори, в залі сутеніло, а хатки на образах і на Україні ще більше біліли, кличучи до себе в гості давнім звичаєм україн-

ського народу. А на тих картинах, якими наша артистка відобразила літні ночі, зірки світилися, ще яскравіше заглядаючи в таємничу глибину заснулих ставків. Так хотілося, так тягло душу сісти на призьбі і вслухатися в тишу літньої ночі на Україні.

Створити такі образи міг лише не абиякий талант. Покорився художниці не лише пензель, а й фарби. І краса реальної природи й Батьківщини.

Юрій ПАНАСЕНКО

ПРЕЗИДЕНТ СКВУ В ЗАХ. ЕВРОПІ

У кінці жовтня 1979 р. Президент СКВУ п. М. Плав'юк перебував на терені Західньої Європи і зустрічався з керівниками української громади у Франції, Німеччині та Англії.

В Парижі він передав Генеральному Директорові ЮНЕСКО меморіали Президії Секретаріату СКВУ в справі русифікації шкільництва в Україні та нищення Київської Печерської Лаври.

Президента СКВУ супроводжав до ЮНЕСКО Голова Українського Центрального Громадського Комітету у Франції, д-р Я. Мусіанович, який продовжуватиме ці заходи в Директора Відділу прав людини Кареля Васака.

24 жовтня 1979 р. відбулось засідання новообраного складу Управи УЦГК Франції, в якому взяв участь Президент СКВУ.

Того ж дня в Бібліотеці ім. С. Петлюри, Президент СКВУ виголосив доповідь для українського громадянства Парижу на тему "Проблеми української діаспори і СКВУ".

На терені Франції Президент СКВУ відвідав Європейський відділ НТШ і Редакцію "Енциклопедії Українознавства", проф. д-ра В. Янева, Ректора УВУ, з яким обговорив справу можливостей влаштування конференції для посилення вживання української мови нашою спільнотою поза межами України та вишколу учителів для українських шкіл, В-во "Українського Слова", Леоніда Плюща, редакцію польського журналу "Культура", яка неодноразово виявила зацікавлення і прихильність до українських справ.

У Німеччині Президент СКВУ відвідав Владику Платона, Екзарха Українців Католиків у Німеччині та о. протопресв. Паладія

Дубицького, який заступав відсутнього Владику Ореста, керуючого справами Української Автокефальної Православної Церкви в Західній Європі.

У Мюнхені п. Плав'юк відбув розмови з Головою КОУГЦУ ред. С. Мудриком, відвідав ЦПУЕІ, УВУ, УТГІ й будинок Т-ва "Рідна Школа".

28-го жовтня Спілка Українських Журналістів у Мюнхені організувала зустріч з громадянством, на якій Президент СКВУ виголосив доповідь до чисельно зібраної громади на тему "Закріплення дії української спільноти на еміграції у світлі існуючих потреб і можливостей".

Відвідаючи Радіостанції "Свобода" і "Вільна Європа", які розміщуються в Мюнхені, Президент СКВУ зазізнався з редакціями українського, білоруського і польського відділів.

Українська і польська редакції провели інтерв'ю з Президентом

СКВУ, яке передано для слухачів в Україні, Польщі та інших країнах Сходу Європи.

Українці Західньої Європи домагаються посилення дії СКВУ на допомоговому відтинку. Брак фондів і мережі станиць, які б своєчасно могли заопікуватися українськими емігрантами чи втіачами з України і східноєвропейських країн.

Відрадними явищами слід вважати продовжування активної дії сарсельського наукового осередку, посилення дії Українського Вільного Університету та заінтересування створенням української школи в Німеччині. Там є справді догідні можливості відкрити таку школу, але реалізація того задуму вимагає тісної співпраці нашої спільноти по обох боках океану. В цій справі досвід мадярської, литовської і латишської середніх шкіл, які успішно діють через довгі роки — вказує, що при бажанні нашої громади — цей задум можна здійснити.

НОВИНИ З УКРАЇНСЬКОГО ГАРВАРДУ:

Перша книга із шеститомової праці акад. Омеляна Прімака "Походження Русі" вже в друкарі.

Перший том аналізує староскандинавські джерела (крім саг), другий — присвячений аналізу саг — та третій з аналізу суспільно-економічного та політичного устрою Скандинавії (9-13 ст.) готові до друку. Том четвертий займається розглядом арабсько-перських джерел, том п'ятий присвячений візантійським та західноєвропейським джерелам, а шостий том подає синтезу й ви-

клад нової концепції про походження Русі.

■ В серії "Джерела й документи" появилася друком книжка "The Ukrainian Experience in the United States". Це спільна праця 14-ти учених із 8-ох університетів США і Канади. Матеріал зібрано у висліді симпозиуму, що відбувся в Гарварді в 1976 році з участю понад 30-ти науковців.

Ціна цієї книжки — 7.50 дол.

■ У журналі "The Slavonic and East European Review", число 2/57, надруковано прихильну рецензію

на виданий під редакцією д-ра І. С. Коропецького том: "The Ukraine the USSR: An Economic Balance Sheet". Ця студія це — результат влаштованої в 1975 році під патронатом УНІГУ конференції з участю видатних українських та інших вчених.

■ В журналі "Коледж енд Ресирч Лайбріаріс Ньюс" подано вістку про створення в рамках бібліотечної системи в Гарварді **Фонду української книжки ім. Івана Бонка**. Дружина і друзі покійного І. Бонка зібрали досі 10 тисяч доларів на згаданий вище фонд, з якого відсотковий прибуток сприятиме поповнюванню українки Гарвардського університету.

■ Згідно з офіційним реєстром навчальних курсів Гарвардського університету, в академічному 1979-80 році викладатимуть 4 курси української мови, 4 курси українського літературознавства, 8 курсів історії України, як також будуть регулярні щотижневі семінари українознавства.

Крім того шість інших курсів при обговоренні східноєвропейської проблематики займатимуться в значній мірі українською тематикою.

■ На початку вересня ц.р. загощила до УНІГУ д-р Шімваї Мунтемба, голова департаменту історії в університеті Замбії. Директор УНІГУ поінформував гостю про стан українських студій в Гарварді, познайомив її з науковими співробітниками, обговорено можливості співпраці.

До УНІГУ прибуде магістрант університету Замбії, п. Чульве Беяні, для дослідів над виготовленням своєї магістерської праці на тему "Російський колоніалізм і Україна: XVII і XVIII ст.". Пан Беяні планує присвятитись студіям Східної Європи і завершити їх докторською працею.

НАУКОВІ СЕСІЇ У.І.Т. ПІД ЧАС РІЧНОГО З'ЇЗДУ А.І.А.

Цьогорічний з'їзд Американської Історичної Асоціації відбудеться в дні 27 до 30 грудня в готелю Гільтон у Нью-Йорку. Українське Історичне Товариство, яке є афілійоване з Асоціацією,

під час з'їзду відбуде дві наукові сесії. Перша сесія в українській мові буде присвячена дослідженню сучасного стану української історичної науки і завданням істориків у дослідженні окремих питань історії України. Ця сесія відбудеться в суботу ввечері у Гільтоні. Англomовна сесія відбудеться по полудні в неділю (від 1 год. до 2:30). Сесія присвячена окремим питанням Східноєвропейської історії із наголошенням питання періодизації і термінології.

Сесії є відкриті для загальної публіки.

У журналі "Український Історик" — офіційному виданні Українського Історичного Товариства, започатковано передрук "Вістей Української Центральної Ради з 1917 року. Це видання надзвичайно важливе для вивчення діяльності Центральної Ради і містить цінні матеріали про українське національне відродження у 1917 році. Передрук "Вістей" започатковано на сторінках "Українського Історика" у 1978 році. Передплата журналу вносить 17 доларів. Любителі української історії можуть стати членами-прихильниками УІТ. Членська вкладка до УІТ вносить 19 доларів і включає передплату "Українського Історика".

КОНКУРС ДЛЯ МОЛОДІ ІМ. МАРУСІ БЕК "УКРАЇНА В АНГЛОМОВНИХ ВИДАННЯХ"

Комітет Світового конкурсу для молоді ім. Марусі Бек, у Детройті, проголошує 2-ий конкурс під назвою "Україна в англomовних виданнях".

Конкурс призначений для молоді від 14 до 24 років включно.

Учасники конкурсу мають збирати в англomовних виданнях протягом року всі матеріали про Україну й українців. Це можуть бути звичайні згадки, статті, коментарі, репортажі, інтерв'ю, огляди, згадки в художніх творах та всі інші роди писань, де говориться про Україну або українців.

Матеріали можна збирати лише з англomовних видань вільного світу й лише за 1980 рік. Українські видання англійською мовою,

звідки б вони не походили, чи переклади з української мови на англійську, виключаються з джерел для конкурсу.

Надіслані на конкурс збірки залишаються власністю Комітету. Вони вже тепер мають документальну вартість — це започаткування архіву, який з продовженням конкурсу набере неоцінимої вартості для дослідників й істориків.

Ідея конкурсу для молоді "Улошукуванні України в англomовних виданнях" належить видатній українській громадській діячці Марусі Бек.

Маруся Бек стала його фундаментом, склавши 1100 дол., дала поштовх до створення Комітету, особисто заохочувала молодь брати участь у конкурсі.

Продовжуючи конкурс для молоді під назвою "Україна в англomовних виданнях", Комітет ухвалив надати йому ім'я Марусі Бек.

Комітет конкурсу для молоді фундації Марусі Бек:

Проф. Марія Гарасевич — голова, дир. Петро Стасів — заступник, Христина Юзич — секретар, мгр. Іван Бек — фінансовий референт, дир. Степан Віхар, мгр. Олена Климишин, мгр. Валентина Мущинська, д-р Юрій Розгін.

♦♦

Конкурс для молоді, який був проголошений на 1978 рік, закінчився постановою журі від 1-го вересня 1979 року.

Журі присудило нагороди таким учасникам конкурсу:

1-шу нагороду — 500 дол. — Романові Василю з Енціно, Каліфорнія.

2-гу нагороду — 200 дол. — Олександрові Прончику з Асторії, Нью-Йорк.

3-тю нагороду — 100 дол. — Донні Несторович з Ворен, Міч.

Відзначення — по 75 дол. — присуджено Тарасові Коновалу з Арлінгтон, Іллінойс та Ірині Смик з Детройту, Мічиган.

Усі учасники конкурсу, які не отримали нагороди чи відзначення, дістануть від фундатора конкурсу д-ра М. Бек подарунок у формі книжки "Українці в Америці" М. Куромаса з її власноручним підписом.

ХТО БУВ СЕНАТОР СЕРГІЙ ШЕЛУХИН?

Прочитав я в "Нових Днях", вересень 1979 р., ч. 9 (355), статтю Гаврила Гордієнка "Пам'ятники", в якій він згадує, що поховали Сергія Шелухина та його дружини в Модржанах поблизу Праги, Чехія, — загрожені. Я вже стара й слаба, але як родичка хотіла б переслати 150 доларів на утримання та реставрацію могил. Але як і куди послати ці гроші? Може б наші українці, прихильники урядів Центральної Ради, Гетьманату та Директорії, щось також зібрали б до моїх 150 доларів...

Сенатор Сергій Шелухин народився в селі Денгах, недалеко Золотоноші на Полтавщині. Закінчив юридичний факультет Київського університету ім. св. Володимира. Працював як юрист-захисник в Одеському суді. Мав друковані праці з історії України. Був прихильником селянства й писав про те, як обрабовували до 1-ої світової війни селян, як із селянського банку гроші діставали не селяни, а німецькі колоністи при допомозі своїх зв'язків у Москві.

Під час Визвольних Змагань у рр. 1917-1920 був міністром юстиції в українських урядах: Центральної Ради на чолі з проф. Михайлом Грушевським, Гетьманату на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським та Директорії на чолі з Симоном Петлюрою. Навіть був головою Комісії, що вела переговори з Х. Раковським. Емігрував по Визвольній війні до Чехії, куди пізніше з великими труднощами приїхала його дружина.

Сергій Шелухин був патріотом усього українського. Родичів, особливо нас молодих, ганив за мовні негаразди та казав твердо триматися свого. Походив із козацької старшинської родини. Батько був за фахом військовик, мати мала закритий пансіон. Була з дому, як і моя бабуся по матері, Борошенко-Демченко. Борошенко за Гетьманщини був генеральним обозним, а Демченко був сотником села Денг. Його нащадок Дмитро Григорович Демченко був юристом, працював як

мировий суддя, що вів суди українською мовою. Він був неодружений і пожертвував свій маєток на своє село: в Денгах побудував дві школи, кооперативу, лікарню з амбулаторією, — все своїм коштом, на відрізах своєї землі. Він писав на історичні теми, зокрема про село Денги та про Київ першої половини XIX ст. Він твердив, що назва Хрещатик походить від слова хрещик (студенти Київського університету грали в просторій долині в хрещика з бігання).

В селі Денгах Шелухиних звали — Шілуха. Сергій мав чотирьох братів та одну сестру, одружену з Євтушенком. Мав сина Юрка та доньку Оксану з трьома внучками. Будучи ще в 2-ій класі гімназії, Юрко так захопився бджільництвом, що батько купив йому два вулики. Пізніше Юрко розбудував пасіку в кілька сот вуликів, з качанням меду та робленням вошини машинами. Кожна група вуликів на степу мала на платформі хатку вартового. Та пасіка, завдяки доброті Юрка, спасла багатьох від бід. Завдяки допомозі Юрка і я вчилася в Лубнях, живучи безкоштовно в його тестів, для яких він привозив харчі в ті страшні роки революційної хуртовини.

Хай буде Юркові і його батькам земля пером за їх людяність та рідність.

Л. Терещенко
Ріджвуд, Н. Й.

Вельмишановна
Пані Терещенко

Напишемо Вам негайно, як тільки дізнаємось, кому можна слати гроші на догляд могил св. п. Сергія Шелухина і його дружини. Віримо, що Вашу благородну ініціативу підтримають прихильники всіх трьох згаданих Вами колишніх українських урядів.

Редакція

ЩЕ ПРО ХЛІБ І ХЛІБИ

Пан Антін Лясковський-Коломієць у своїй замітці "Хліби чи хліб?" ("Нові Дні", жовтень 1979) твердить, що іменника "хліб" (в

значенні: буханець хліба) не можна вживати в множині, і вважає це за "чудасію". Приклад з молитвою "Отче наш" не може правити за доказ.

Адже в тій же Євангелії є два уступи, що в них говориться вразно про "хліби". Це уступ про "Чудо нагодування п'яти тисяч народу" (Єв. Матвія, 14, 19) і уступ про "Чудесне нагодування чотирьох тисяч народу" (Єв. Матвія 15, 36). У перекладі Пантелеймона Куліша читаємо: "...і взявши **п'ять хлібів** і дві риби, і поглянувши на небо, поблагословив і ламаючи подавав **хліби** ученикам, а ученики людям". І в другому уступі: "...і взявши **сім хлібів** та рибу, оддав хвалу, ламав і давав ученикам своїм, а ученики народові. (**Святе Письмо Нового Заповіту**, Мовою русько-українською переклади вкупі П. А. Куліш і д-р І. Пулюй. Лондон, 1920, ст. 27 і 29).

У перекладі мист. Іларіона (проф. Івана Огієнка) ті місця подані так: "...узяв **п'ятеро хліба** й дві риби, споглянув на небо, поблагословив й поламав **ті хліби** і дав учням, а учні народові". І друге місце: "...і взявши **сім хлібів** і риби, віддавши подяку, поламав і дав учням своїм, а учні народові". (**Новий Заповіт Господа й Спасителя Нашого Ісуса Христа**, 3 грецької мови на українську наново перекладений. Торонто, Канадське Біблійне Товариство, ст. 24 і 26).

Не думаю, що Панько Куліш і проф. Огієнко погано знали українську мову і її занечищували "чудасіями"...

П. Лясковський-Коломієць заявляє, що форми "хліби" в множині не здибав у жодному словнику. Мабуть не шукав. У "Правписному Словнику" Г. Голоскевича є такі позиції: **хліб** — мн. **хліба́** (збіжжя на полі) і **хліби́** (буханці). У "Словнику наголосів української літературної мови" М. І. Погрібного (Київ, 1964) подано таке: **хліб**, мн. **хліба́** (злакові рослини) і **хліби́** (непечений продукт), і далі приклад: **два хліби́**, (дві паляниці). Після того подані ще похідні іменники: **хлібина́** і **хлібець** (невелика хлібина). Отже

в сучасному мововжитку множина **хліБИ**, це нормальна і нормалізована словниками літературна форма. Немає потреби цуратись її чи стидатись за неї. Чи в контексті реклами хліба в торонський радіопрограмі ця форма обов'язково потрібна, — це друга справа.

Павло Кравчук, США

"ХЛІБИ ЧИ ХЛІБ" — АБО БАГАТО ГАЛАСУ ЗНЕЧЕВ'Я

Відразним явищем на еміграції є те, що деякі наші люди турбуються за чистоту й правильність української літературної мови та правильність правопису. Самозрозуміло, що така турбота побажана і є додатним явищем, але з умовою, що таку турботу завершуватимемо відповідною перевіркою сумнівних мовних чи правописних проблем і шуканням їхньої розв'язки з допомогою обов'язуючих на еміграції нормативних словників тощо ("Правописний словник" Г. Голоскевича, "Словник чужомовних слів", І. Бойкова і ін.).

У "Нових Днях" (ч. 10, жовтень 1979), у "Листах до Редакції", Антін Ляковський-Коломієць, накинувся неслухно на пані Вікторію Наумчук, що вона вживає в радіопрограмі "Пісня України", під час реклами, таких, на його думку, неправильно вжитих слів: "смачні **хліби** з пекарні "Будучність" л-ва Вжесневських, запашні **хліби**... житні та пшеничні **хліби**, французькі **хліби** і т. д."

Автор листа твердить, що такої чудасії, мовляв, іменника "хліб" можна також вживати в множині, не здибав покищо у жаданому словнику чи літературному творі.

Тим часом, у "Правописному словнику" Г. Голоскевича, читаємо на стор. 425-ій: "хліб, хліба; хліба́ (збіжжя на полі) і хліБИ (буханці), -бів, -бам".

Тотожне пояснення дає сучасний київський словник-довідник "Українська літ. вимова і наголос" ("Наукова Думка", Київ — 1973): "хліб, ба, ми, хліба́, бів (злакові рослини) і хліБИ, ів (випечений продукт, два хліби (дві паляниці)). І далі, таке ж пояснення, як вище, дає "Орфографічний словник української мови" ("Н. Д.", К. — 1976).

Приклад у літературі на вживання "хліб" у множині: "Увійшла москаліха, несучи в одній руці два хліби..." (Мирний), "Українсько-рос. словник", т. VI, АН Укр. РСР, К. — 1963.

Коли б А. Ляковський-Коломієць перевіряв докладніше своє необгрунтоване твердження, то не робив би неслухних докорів пані В. Наумчук і не витрачав би часу на писання зайвого листа.

Ю. М. Терлецький
Торонто

"КОЛИ Б'ЮТЬ — ОБОРОНЯЙСЯ!"

Любив я "Нові дні" не лише читати, але й помагав пок. Волинякові, чим тільки міг, щоб ті шановані "Нові Дні" не зупиняли ходи. Але через "Нові дні" я вже два рази був розчарований. Хоч не Волиняк мене розчарував, а деякі Автори.

Перший, у якого я був "утріскався", як Катерина в москаля, — це Вадим Сварог. Сварога я був полубив за його критичні огляди творів. Аж коли Сварог став редактором, я скоріше ним розчарувався, ніж Катерина москалем.

Другий такий, що мене був "оп'янив" — це проф. Одарченко. Як перше було із Сварогом, так пізніше з Одарченком — взявши в руки "Нові дні", я перше шукав сторінки з його статтями про нашу мову в Америці. Однак проф. Одарченко мене більше "приголомшив", ніж москаль Катерину.

Спробую довести це, цитуючи його статтю за березень 1979.

Коли п'явилися статті проф. Одарченка, я "залюбився" в нього з надією, що він буде об'єктивним викладачем мови. Але дуже скоро з його нутра вирвався, як вулкан, неймовірний фанатизм. Він виявив себе прихильником тих, що "НА-кають", одночасно очорнюючи тих, хто хоче "В-кати".

Перейшовши до цієї теми, він зразу "накрив рядном" своїх суперників (на чолі з Митр. Іларіоном), як "емігрантів, дуже мало ознайомлених з нормами української літературної мови". А до того Іларіонову думку — хто говорить "на Вкраїні", той не вважає її самостійною — назвав "безпідставною, абсурдною й безглуздою" (*).

Щоб не наводити більше нападів проф. Одарченка на супротивників його "віковичної" традиції "на-кання" (адже він запевняє, що українці "на-кають" уже 700 років), — краще вже вислухав його поради для мене.

Так, пане Професоре, я уважно прочитую статті (і праці) всіх наших мовознавців. Але в нас — що мовознавець, то "правопис", а до того "мовознавчий центр", "інститут", "академія". Отож питаю — кого з них слухати, а яких уважати за малописьменних емігрантів?

Та ще радите читати праці наших політичних діячів. Але ж Ви як вогню боїтеся поєднати мову з політикою.

Радите теж, щоб я шанував українські національні традиції. Шаную, і буду шанувати! От тільки Ви не пояснили, які саме. Наведу один приклад про козаків.

Козаки були відважні, понад усе любили свій народ, вірили в Бога, за все це йшли на вогонь. Таку традицію не то що треба шанувати і плекати, а вважати її за святую, за часточку нашого буття!

Але ж оті самі козаки одночасно проливали весь дорібок в корчмі. А коли не ставало за що пити, тоді нападали на власника корчми, жиди, і силою брали, а ще і знущалися з нього. Саме цим вони започаткували оту і досі "гарячу" українсько-жидівську проблему, яка тепер нам "боком вилазить".

То котре "традицію" Ви радите шанувати? Оту героїську, славу, а чи оту руйницьку???

Не лише одні священики, але й усі християни повинні поступати, як повелів Христос. А Він терпів муки за те, що "пересіював" стару традицію: зерно відбирає, щоб далі сіяти, а кукіль палив на вогні. Ми теж так повинні робити: добре зберегти, а погане спалити.

У політиці людина хилиться до погляду якоїсь "доктрини": одні за найкраще вважають народовладдя чи демократію, інші соціалізм чи анархію. Хоч одні одних

*) Отож проф. П. Одарченко також оборонявся, а не очорнював. — Ред.

дають за "хибні погляди", але ніхто не зрікається своїх у користь інших.

Так і в мовознавстві. Для Вас "аксіомою" життя є "На-кання", яке Ви "підпираєте" отою "віковичною, невмирущою" традицією, не роблячи поступу, хоч і визнаєте, що мова росте і розвивається. Знову ж інші (оті "емігранти") заявляють, що мова жива, росте і розвивається, — і так поступають.

І в цьому саме честь і слава Митр. Іларіонові, що він колись писав недосконало, а змужнів, тобто зробив поступ, і почав писати як належить. При тому він не відкинув традиції, лише пересівав її.

Коли б так у мовознавстві був один погляд, то ми оце напевно не дискутували б. В Україні нашим людям не дають творити власних мовознавчих поглядів. Може це краще. А на еміграції кожен мовознавець має свій "погляд" і свій "правопис". То котрий правопис досконалий, коли самі мовознавці не погоджуються?

Свящ. Степан СОРОКА

ЩЕ ПРО МИНКОВІ СПОГАДИ

Проф. Дмитро Кислиця, автор прочитаної в Гарварді доповіді доповіді "Василеві Минкові спогади", що була надрукована в "Нових днях" за липень-серпень ц.р., пише, що він не має "найменшого бажання відповідати Ол. Терові (див. "Нові дні", ч. 10 (356), стор. 32) на його безпardonні закиди, що я щось хереплутав чи наплутав, посмів згадати, що Л. К. Піонтек єврейка чи жидівка, а не лубенська "полька з Лодзі".

З надісланої ним фотовідбитки з довідника "Письменники радянської України" ясно видно, що Люціана Карлівна Піонтек не могла бути "полькою з Лодзі", бо народилася в м. Лубнах на Полтавщині, і не міг Ол. Тер. бачити її за часів німецької окупації, бо ж померла чи згинула вона ще в 1937 р. (за часів єжовщини).

Редакція

Передплатники розбудовують, а післяплатники руйнують вільну українську пресу, а в тому й "НОВІ ДНІ"!

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

ЄВГЕН ОНАЦЬКИЙ

25 жовтня 1979 помер у Буенос-Айрес, Аргентина, видатний український політичний діяч, науковець і публіцист проф. Євген Євген Оनाцький.

Євген Онацький народився 1-го січня 1894 року в Глухові на Чернігівщині. Був членом і секретарем Української Центральної Ради, членом делегації УНР на Мировій конференції в Парижі, згодом керівником української дипломатичної місії в Римі. Після програної Визвольної війни Євген Онацький співпрацював з полк. Євгеном Коновальцем і репрезентував Організацію Українських Націоналістів в Італії. Під час Другої світової війни був ув'язнений німцями, а після війни проживав у Буенос-Айрес.

ЗЕНОН ПЕЛЕНСЬКИЙ

30 жовтня 1979 року помер у Мюнхені на 77-му році життя відомий у Західній Україні і на еміграції публіцист і громадсько-політичний діяч ред. Зенон Пеленський. Був співробітником і редактором багатьох українських газет, а в роках 1955-1967 працював в українському відділі "Радіо Свобода".

МАКАР КАПЛИСТИЙ

5-го листопада 1979 р. помер у Філадельфії відомий наш суспільно-громадський діяч і науковець проф. інж. Макар Каплистий, кол. старшина армії УНР й учасник 1-го Зимового походу. Похоронений на цвинтарі св. Андрія в Бавид Бруку.

КОНСТАНТИН ТУРКАЛО

17-го жовтня 1979 року помер у Нью-Йорку на 88-му році життя кол. член Української Центральної Ради, співучасник судового процесу в справі СКЗУ, довголітній жертвенний співробітник нашого журналу інж. Константин Тимофійович Туркало.

Синам покійного — Зинковію і Ярославові та їх родинам висловлюємо наше глибоке співчуття.

ПЕТРО ДУБОК

9-го жовтня 1979 р. в місті Ольдгам (Англія) помер член Центрального Комітету УРДП, визначний діяч, секретар Українського демократичного клубу Петро Семенович Дубок.

Осиротив дружину Ольгу Тимофійовну і дочку Лесю.

Петро Семенович народився 22 вересня 1912 р. в Новгород-Сіверському на Чернігівщині. Вищу освіту здобув у Харківському економічному інституті. З вибухом війни був мобілізований і воював проти німців на Білоруському фронті, був ранений і потрапив у німецький полон. На початку 1945 року, коли організовувалась Українська Національна Армія під проводом ген. П. Шандрука, Петро Семенович вступив у її ряди. По капітуляції Німеччини знову полон, на цей раз англійський, спочатку в Італії, потім у Англії.

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Висилаю грошовий поштовий переказ на суму 15 дол. 10 дол. на передплату на 1981 рік, а 5 дол. на пресовий фонд...

Не засмічуйте літературний журнал політичними питаннями, а ще еміграційними. Існування їх на чужині не має ніякого значення для українського народу в Україні. Хай тими питаннями займаються партійці, що з того хочуть їсти легкий хліб, бо корисною працею заробити не вміють...

А. Петрашко
Ст. Томас, Канада

**

...Я вислав на Вашу адресу 60 дол., 30 доларів із них прохаю виділити на видавничий фонд у зв'язку з ювілейним роком, а решту 30 доларів як передплата, а може й недоплата за журнал.

Дуже дякую панові Дмитрові Нитченкові, що він мені порадив такий дорогий журнал. Він для мене завжди є не тільки дорогим і бажаним гостем, а й частиною моєї любові України.

Щастя Вам Боже в Вашій праці.

Олекса Бутко, Австралія

"НОВІ ДНІ", грудень 1979

СВЯТОЧНЕ ПОБАЖАННЯ

З Празником Різдва Христового і Новим Роком Секретаріат Світового Конгресу Вільних Українців і його Президія вітають Український Нарід на Рідних Землях та у вільному світі, Ієрархів, Духовенство й пасторат Українських Церков, незламних борців-патріотів в Україні, проводи українських громадських надбудов, їхні складові організації й членство — Радісним Привітом —

"ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ!"

та сердечним побажанням —

ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ!

ПРЕЗИДІЯ СЕКРЕТАРІАТУ СКВУ

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ВА "НОВІ ДНІ"

Пані А. Снігур, Санта Барбара, Каліф. (Нев'янучий вінок на свіжу могилу сл. п. С. Снігура)	\$25.00 \$25.00
Г. Скріпхівський, Торонто, Канада	20.00
М. Грам'як, Філадельфія, США	15.40
Г. Романенко, Торонто, Канада, (замість квітів на свіжу могилу сл. п. Григорія Калистого)	15.00
Д-р Г. Лисик, Ошава, Канада	10.00
Пані О. Лисик, Ошава, Канада	10.00
Д. Воловий, Бельгія	6.00
М. Зіма, Стретрой, США	5.00
Пані Хр. Шерстюк, Філадельфія, США	5.00
Г. Ганкевич, Монреаль, Канада	5.00
Пані Інна Колос, Голівуд, Канада	5.00
В. Жураківський, Торонто, Канада	5.00
К. Теличко, Едмонтон, Канада	5.00
М. Татарів, Гамільтон, Канада	5.00
Пані Є. Момот, Німеччина	5.00
Пані К. Фольц, Австралія	3.00
Д. Садівничий, Клівленд, США	2.00

Разом \$146.40

ПОЖЕРТВИ НА ЮВІЛЕЙНИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

Д-р А. М. Лисий, Мінеаполіс, США	\$30.00
Д. Завертайло, Плейнс, США	30.00
В. Крессун, Сан Дієго, США	30.00
Г. Клименко, Бельгія	30.00
П. Діловський, Рочестер, США	15.00

Разом \$135.00

ПЕРЕДПЛАТА ДЛЯ НОВИХ ЧИТАЧІВ

Пані Ліда Кий, Веллінгтон, США	2
Пані Є. Момот, Німеччина	1

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

А. Горгота, Гвельф, Канада	1
Г. Мороз, Торонто, Канада	1

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і Адміністрація "Н. Д."

КІЛЬКА ПРИГАДОК ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Пригадуємо всім читачам і передплатникам, що передплата на "Нові дні" від січня становитиме 12 дол. річно. Передплатників, які дістають журнал нерегулярно або з великим запізненням, просимо домагатись вияснень на своїй місцевій пошті. Ми розсилаємо "Нові дні" в один час для всіх передплатників у світі. Якщо хтось не дістане журналу й після інтервенції на пошті, просимо звертатись листом до адміністрації і ми вишлемо другий примірник.

Читачів з околиці Бофало повідомляємо, що п. Л. Царик кольпортує "Нові дні" й приєднує нових передплатників виключно з почуття обов'язку й не отримує за це жодної матеріальної винагороди, хіба щиру подяку від читачів і від нас.

Адміністрація

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

17 жовтня я отримав "Нові дні" ч. 10 (356). Висилаю Вам міжнародний грошовий переказ на 42 долари на висилання "Нових днів" авіапоштою і на пресовий фонд. Почавши читати "Нові дні", бажаю всього доброго редакції і всім працівникам. Старі дні вже прочитані.

П. Липовецький, Англія

✱

Дякую вам за хороший журнал і посилаю нашу коляду (хоч до Різдва ще далеко та боюсь, щоб не забути потім) на "Нові дні".

Юрій і О. Лисик, Канада

✱

Надсилаю 15.00 американських доларів і прошу ласкаво із цих грошей відчислити річну передплату за журнал для нової передплатниці, яку вам приєдную. Решту грошей прошу ласкаво зарахувати від мене на пресовий фонд "Нових днів".

Єлисавета Момот, Німеччина

✱

У прилозі висилаю грошовий переказ на суму 15 дол. Це мій скромний дар на відзначення 30-ліття журналу. "Нові дні" я читаю понад 25 років. Журнал своїм змістом та літературною мовою заслуговує на пошану, а значить і редакційна колегія на чолі з головним редактором. Ви не скривили борозни старого "Вовка" П. Велиняка, а навіть дещо вирівняли її. Тож моє побажання (за девізою І. П. Бугряного) — "Так тримати!"

Ваш читач-пенсіонер

Панас Діловський, США

СЕРГІЙ СТЕПАНОВИЧ СНИГУР

Відійшов у вічність 29 листопада 1979 р. в Санта Барбара, Каліфорнія, про що повідомляє дружина й приятелі. Сергій Снігур нар. в 1904 р. на Волині, проживав у м. Крем'янець і був одружений з Онисією з дому Січковська. Передплачував "Нові дні" від початку їх заснування. Вічна йому пам'ять.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

УКРАЇНЬКА КНИГА ТОРОНТО

НОВІ ПЛАСТИНКИ З УКРАЇНИ

- Д-02820-21 М. КАЛАЄВСЬКИЙ.** Українська симфонія. Диригент Н. Рахлін \$ 5.00
- Д-С30147-48 ТВОРИ А. КОС-АНАТОЛЬСЬКОГО.** Виконує ансамбль скрипалів Одеської школи ім. П. Столярського. Рапсодія. Ой нагнувся дуб високий. Як цимбали обі-звуться. Коли заснули сині гори. Стоїть гора високая. Садок вишневий. Ой ти, дівчино, з горіха зерня. Та інші пісні. 5.50
- Д-030259-60 ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МУЗИКА УКРАЇНИ.** П'єса для сопілки. Козак-танець. Я люблю тебе, життя. Дума про Волоха. То не вітер, то не буйний. Дума про козака-бандуриста. Веснянка. Та інші пісні. 5.50
- С-05631-32 БУКОВИНСЬКИЙ АНСАМБЛЬ ПІСНІ І ТАНЦЮ.** Керівник А. Кушніренко. Привітальна сюїта. Тихо, тихо Дунай воду несе. Фантазія на укр. народні теми. Я щаслива зроду. Буксвинський вальс. Садок вишневий коло хати. Ой у полі два дубки. Та інші пісні. 5.95
- С-06257-58 СПІВАЮТЬ СЕСТРИ БАЙКО.** Весняна пісня. Спи, маля. В калиновім лісі. Поточе, поточе. Солов'ї. Як хороше. Найдорожча. Та інші пісні. 5.95
- С-06699-700 ВІЗЕРУНКИ ШЛЯХІВ.** Вокально-інструментальний ансамбль. Камінь сонця. Пісня про Щорса. Я люблю твої тихі затоки. Коло млина калина. Марійка. Весна і ти. Била мене мати. 5.95
- С-06701 СПІВАЄ АНАТОЛІЙ СОЛОВ'ЯНЕНКО.** Не щербоче, соловейко. Гуде вітер вельми в полі. Три шляхи. Безмежне поле. Сонце низенько. 5.95
- С-06987-90 ГАЛИЦІЙСЬКІ ПІСНІ. Мзарамш.** У місті Києві. Іванка. Та інші пісні. 5.95
- С-09399-400 ВОДОГРАЙ.** Вокально-інструментальний ансамбль. Запроси до танцю. Незване моє кохання. Дівчина мила. Несла дівчина воду. Та інші пісні. 5.95

О П Е Р И

- М. Аркас. КАТЕРИНА.** Комплект з 2-ох пластинок. **С-0941-44** 12.00
- К. Данькевич. БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ.** Комплект з 4-ох пластинок. **Д-012705-12.** 22.00
- С. Гулак-Артемівський. ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ.** Компл. з 3-х пластинок. **Д-06781-86** 16.50

Одержали також багато нових пластинок з музикою Харківських композиторів, творами А. Кос-Анатольського, Шамо, Я. Сібеліуса, Л. Бетговена, А. Філіпенка, Д. Бортнянського, С. Людкевича, Л. Ревуцького, музикою Львівських композиторів та інших.

УВАГА! При замовленні для Онтаріо додавайте 7% сейлес текс.
Покупець оплачує поштові витрати. Поштова оплата за 1—2 пластинки — \$2.00,
за 3—4 пластинки — \$2.50.

ПИШІТЬ ЗА СПИСКАМИ КНИЖОК!

- УВАГА! Поштові витрати за пересилку книжок оплачує покупець.
- До кожної замовленої книжки треба додати 50¢ на поштову оплату. У замовленні слід подавати ім'я і прізвище автора та назву книжки.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto, Ontario M6J 1X4, Canada

Tel.: 532-8928